

OBRAZOVANJE ODRASLIH U CRNOJ GORI

Izveštaj Radne grupe za 2018. godinu

Nacionalni koordinator za učenje odraslih,
Radni plan: Crna Gora

IZDAVAČ:

Ministarstvo prosvjete Crne Gore
Ul. Vaka Đurovića b.b.
Podgorica, Crna Gora
Web adresa: www.mps.gov.me

ZA IZDAVAČA: Ministarstvo prosvjete Crne Gore

AUTORI:

Gordana Bošković, Centar za stručno obrazovanje, predsjednica Radne grupe;
Marija Đurišić, Ministarstvo prosvjete, član;
Jadranka Đurković, Uprava za kadrove, član;
Ivana Joksimović, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, član;
Igor Lakić, Institut za strane jezike, član;
Lidija Knežević, Centar za razvoj nevladinih organizacija, član;

LEKTURA: Svetlana Čabarkapa

DIZAJN: DPC, Podgorica

PROJEKAT: Nacionalni koordinator za učenje odraslih, Radni plan: Crna Gora

This project has been funded with support from the European Commission. This guide reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

OBRAZOVANJE ODRASLIH U CRNOJ GORI

Izveštaj Radne grupe za 2018. godinu

Nacionalni koordinator za učenje odraslih,
Radni plan: Crna Gora

SADRŽAJ

UVOD	5
Projekat Nacionalni koordinator za učenje odraslih, Radni plan: Crna Gora	6
I POGLAVLJE - PLAN OBRAZOVANJA ODRASLIH I NOVA PODZAKONSKA AKTA	7
Plan obrazovanja odraslih 2019-2022	9
II POGLAVLJE - ANALITIČKI PRIKAZ OBRAZOVNE PONUDE U CRNOJ GORI – PROGRAMI I LICENCIRANI ORGANIZATORI OBRAZOVANJA ODRASLIH (MEIS BAZA PODATAKA)	23
III POGLAVLJE - OBRAZOVNA PONUDA ZA ZAPOSLENE U DRŽAVNOJ UPRAVI.....	25
IV POGLAVLJE - AKTIVNOSTI NEVLADINIH ORGANIZACIJA U OBRAZOVANJU ODRASLIH	33
PROGRAMI STRUČNOG OSPOSOBLJAVANJA I USAVRŠAVANJA	28
PROGRAMI OBRAZOVANJA.....	29
PRIKAZ MJERA I AKTIVNOSTI NEVLADINIH ORGANIZACIJA U PRIMJENI JAVNIH POLITIKA IZ OBLASTI OBRAZOVANJA ODRASLIH U 2018. GODINI	40
PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE UČEŠĆA NVO U SISTEMU OBRAZOVANJA ODRASLIH.....	42
UČEŠĆE NVO U IZRADI JAVNIH POLITIKA U OBLASTI OBRAZOVANJA I UČENJA ODRASLIH U 2018. GODINI	39
V POGLAVLJE - RAZVOJ KLJUČNIH KOMPETENCIJA – INICIJATIVE ZA BUDUĆNOST.....	43
VI POGLAVLJE - OBRAZOVANJE ODRASLIH IZ UGLA NOSILACA POSLOVA ZAPOŠLJAVANJA	47
Stručni tretman nezaposlenih lica	51
Profesionalna orijentacija	54
Posebni programi profesionalne orijentacije Program „Podsticanje karijernog razvoja neposredno zapošljivih nezaposlenih lica”	55
Program osposobljavanja i zapošljavanja mladih na poslovima suzbijanja neformalnog poslovanja »Stop sivoj ekonomiji«	56
Pilot program podrške teže zapošljivim licima u pripremi i aktiviranju na tržištu rada “Osnaži me i uspješću”	57
VII POGLAVLJE - U ERASMUS+ PROJEKTI U OBRAZOVANJU ODRASLIH: NACIONALNI KOORDINATOR ZA SPROVOĐENJE EVROPSKE AGENDE ZA UČENJE ODRASLIH I EPALE NACIONALNA SLUŽBA PODRŠKE ZA CRNU GORU	59

UVOD

Koncept cjeloživotnog učenja koji obuhvata i usklađuje različite oblike učenja u svim životnim razdobljima: formalno, neformalno, informalno učenje i samoobrazovanje temelj je crnogorskog sistema obrazovanja odraslih. Budući da je prihvaćen koncept cjeloživotnog obrazovanja i učenja koji se umnogome ostvaruje van formalnog sistema obrazovanja, u velikoj mjeri prihvaćena je i ideja uključivanja socijalnih partnera i decentralizacije obrazovnog sistema. Samim tim, Crna Gora ide u pravcu ostvarivanja jednog od ciljeva sa zasjedanja Evropskog savjeta u Lisabonu u kojem se navodi da se snažno podržava decentralizacija cjeloživotnog učenja, kao i primjena strategija utemeljenih na socijalnom partnerstvu.

Crna Gora od 2015. godine aktivno učestvuje u implementaciji Evropske agende za učenje odraslih kroz realizaciju projektnih aktivnosti u okviru projekta Nacionalni koordinatorski plan za implementaciju Evropske agende za učenje odraslih, Radni plan: Crna Gora i projekta EPALE Nacionalna služba podrške za Crnu Goru.

Projekti su usmjereni na promociju nacionalnog sistema obrazovanja odraslih, njegovo usklađivanje s evropskim praksama, korišćenje različitih izvora učenja, umrežavanje institucija i praktičara u oblasti obrazovanja odraslih na nacionalnom, regionalnom i evropskom nivou, razmjenu iskustava i dobrih praksi, stručnu razmjenu među donosiocima obrazovnih politika i sl.

Izveštaj Radne grupe o obrazovanju odraslih za 2018. godinu podrazumijeva prevashodno prikaz ključnih aktivnosti na planu obrazovanja odraslih tokom 2018. godine. Izveštaj obuhvata aktivnosti koje su tokom 2018. godine imale poseban značaj za obrazovanje odraslih u Crnoj Gori.

Izveštaj se jednim dijelom oslanja na preporuke iz Izveštaja ekspertske grupe, Analiza sistema obrazovanja odraslih u Crnoj Gori¹, a drugim dijelom predstavlja prikaz kvalitativnih promjena u sistemu obrazovanja odraslih Crne Gore.

---

¹ Nacionalni koordinatorski plan za učenje odraslih, Radni plan: Crna Gora (2017).

Projekat Nacionalni koordinator za učenje odraslih, Radni plan: Crna Gora

Ministarstvo prosvjete je od 1. novembra 2016. godine započelo realizaciju drugog ciklusa projekta Nacionalni koordinator za učenje odraslih, Radni plan: Crna Gora. Projekat se realizuje do 31. oktobra 2019. godine.

Projekat se sprovodi u cilju podizanja svijesti građana, posebno onih sa niskim vještinama i kvalifikacijama, o značaju učešća u aktivnostima cjeloživotnog učenja, promovisanja obrazovanja odraslih s aspekta zapošljavanja i ličnog razvoja, posebno niskokvalifikovanih osoba, podizanja svijesti stručne javnosti o važnosti promovisanja obrazovanja odraslih i njegovog boljeg pozicioniranja u obrazovnoj politici Crne Gore, kao i predstavljanja evropskih politika u cilju unapređenja crnogorske politike obrazovanje odraslih.

Projekat se sprovodi u okviru Erasmus+ programa uz finansijsku podršku EU. Erasmus + je program Evropske unije, predviđen za period 2014-2020, koji objedinjuje program cjeloživotnog učenja kroz programe Erasmus, Leonardo da Vinči, Comenius i Grundtvig. Erasmus + obezbjeđuje grantove za širok okvir aktivnosti u oblasti obrazovanja, obuke, mladih i sporta. Program daje podršku organizacijama da rade na transnacionalnim partnerstvima i razmjenjuju inovativne prakse u oblasti obrazovanja i obuke.

U cilju unapređenja sistema obrazovanja odraslih u Crnoj Gori i efektivnijeg iskorišćavanja ovog resursa Radna grupa je izradila Izvještaj o obrazovanju odraslih za 2018. koji predstavlja svojevrsnu analizu obrazovanja odraslih u Crnoj Gori posmatrajući kvalitativne promjene i napredak u sistemu obrazovanja odraslih.

I POGLAVLJE

**PLAN OBRAZOVANJA
ODRASLIH I NOVA
PODZAKONSKA AKTA**

Plan obrazovanja odraslih 2019-2022

Obrazovanje odraslih je do 2001. godine kada je počela reforma obrazovanja organizovano uglavnom kroz sistem formalnog obrazovanja. Zakonska regulativa za oblast obrazovanja odraslih bila je nepotpuna i podijeljena po različitim oblastima i nivoima obrazovanja. U zakonima o osnovnom i srednjem obrazovanju bila su sadržana poglavlja o obrazovanju odraslih.

Reforma obrazovanja prvi put obrazovanje odraslih tretira na kvalitativno nov način i ravnopravno s ostalim segmentima obrazovnog sistema. Ovaj koncept predstavljen je u *Knjizi promjena* 2001. godine, a 2003. godine pretočen u prvi Zakon o obrazovanju odraslih.

Danas, obrazovanje odraslih u Crnoj Gori normativno je regulisano Opštim zakonom o obrazovanju i vaspitanju, Zakonom o obrazovanju odraslih, Zakonom o nacionalnim stručnim kvalifikacijama i Zakonom o nacionalnom okviru kvalifikacija. Specifičnosti obrazovanja odraslih se ogledaju i regulišu i u posebnim propisima u okviru osnovnog, stručnog, gimnazijskog i visokog obrazovanja.²

Radi dostizanja ciljeva Strategije obrazovanja odraslih, definisani su prioriteti koji se baziraju prije svega na strateškim pravcima razvoja sveukupnog obrazovnog sistema Crne Gore.

Prioritetni ciljevi identifikovani u ovoj Strategiji su:

1. Povećati socijalnu uključenost odraslih građana kroz aktivnosti cjeloživotnog učenja i obrazovanja;
2. Unapređivati znanja, vještine i kompetencije odraslih za zapošljivost, mobilnost na tržištu rada i konkurentnost;
3. Povećati kompetencije zaposlenih u cilju postizanja bržeg privrednog rasta;
4. Uspostaviti sistem osiguranja kvaliteta u obrazovanju odraslih;
5. Obezbijediti fleksibilan i održav sistem obrazovanja odraslih.

Jedan od najvažnijih segmenata sistema obrazovanja odraslih u Crnoj Gori zasniva se na neformalnom obrazovanju i učenju. Cilj razvijanja sistema neformalnog obrazovanja i učenja je obezbjeđivanje različitih oblika i mogućnosti za uključivanje u programe za razvoj ključnih kompetencija, koje omogućavaju dopunu stručnih znanja i vještina, uz osiguravanje lakšeg i bržeg zapošljavanja, zadržavanja zaposlenja ili praćenje trendova današnjice kada je riječ o funkcionalnosti znanja i vještina. Razvijen sistem neformalnog obrazovanja i učenja je jedan od preduslova da cjeloživotno učenje zaživi u pravom smislu³. Vlada Crne Gore je na 104. sjednici, održanoj 27. decembra 2018. godine, usvojila novi četvorogodišnji Plan obrazovanja odraslih.

Prilikom izrade ovog dokumenta uvažavane su i preporuke iz sljedećih dokumenata:

- Nacionalni izvještaj ekspertske grupe »Analiza sistema obrazovanja odraslih u Crnoj Gori«⁴ (2017)

² Izvještaj ekspertske grupe, *Analiza sistema obrazovanja odraslih u Crnoj Gori* (2017).

³ *Ibid.*

⁴ https://cdn4.fpfis.tech.ec.europa.eu/epale/cdn/farfuture/oP8gAN7ab_2_U64dSA6SLtzejLrQJROJyD1kuKjJ1B4/mtime:1509368933/sites/epale/files/analiza_sistema_obrazovanja_odraslih_u_cg_-_publikacija_mala_rezolucija_0.pdf

Izvještaj ekspertske grupe »Analiza sistema obrazovanja odraslih u Crnoj Gori« uradila je radna grupa u okviru projekta "Nacionalni coordinator za učenje odraslih, radni plan: Crna Gora" (2017).

- Obnovljena Evropska strategija za obrazovanje odraslih ⁵(2011/C 372/01)
- Dalje postupanje u vezi sa Strateškim okvirom za evropsku saradnju u području obrazovanja i osposobljavanja (ET 2020)⁶, Rezolucija Evropskog parlamenta od 23. juna 2016. godine o daljem postupanju u vezi sa Strateškim okvirom za evropsku saradnju u oblasti obrazovanja i osposobljavanja (ET 2020) (2015/2281 (INI))
- Preporuke Savjeta o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje⁷ (22. maj 2018) (2018/C 189/01)
- Preporuke Savjeta o oblicima usavršavanja: Nove prilike za odrasle (19. decembar 2016)⁸ (2016/C 484/01)
- Novi program vještina za Evropu – Saradnja na jačanju ljudskog kapitala, zapošljivosti i konkurentnosti⁹ (10. jun 2016)
- Budućnost rada – sticanje odgovarajućih znanja i vještina za ispunjavanje potreba budućih radnih mjesta (Mišljenje Evropskog ekonomskog i socijalnog odbora) (15. mart 2018) (2018/C 237/02)
- Belema – Živjeti i učiti za održivu Budućnost: Snaga obrazovanja odraslih (2009)¹⁰.

U Planu obrazovanja odraslih navodi se da realizacija ovog četvorogodišnjeg dokumenta treba da doprinese razvoju ljudskih resursa i uvećanju ljudskog kapitala u Crnoj Gori, što će doprinijeti razvoju kompetencija odraslih u skladu s potrebama tržišta rada. U Crnoj Gori, prema podacima s posljednjeg popisa stanovništva iz 2011. godine¹¹, odrasli čine oko 80 % njene populacije! Pri tome, radno sposobno stanovništvo Crne Gore (lica od 15 do 64 godine) čini 68 % od ukupnog broja stanovnika, a lica sa 65 i više godina starosti čine 12,8 % ukupne populacije Crne Gore.

Plan obrazovanja odraslih usklađen je ne samo s ključnim evropskim dokumentima već i sa strategijama iz oblasti obrazovanja i zapošljavanja: Strategija razvoja stručnog obrazovanja (2015-2020), Strategija inkluzivnog obrazovanja (2014-2018), Strategija obrazovanja nastavnika (2017-2021), Strategija cjeloživotne karijerne orijentacije (2016-2020), Strategija za cjeloživotno preduzetničko učenje (2015-2019), Strategija za mlade (2017-2021), Nacionalna strategija zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa (2016-2020), kao i sa drugim važnim nacionalnim dokumentima, a prije svega:

- Nacionalnom strategijom održivog razvoja do 2030. godine¹²;
- Srednjoročnim programom rada Vlade 2018-2020¹³.

U osnovi koncepta ljudskog kapitala je kapital obrazovanja (formalno, neformalno i informalno učenje i obrazovanje), kapital zdravlja i kapital migracija, kao i ovladavanje značajnim ekonomskim informacijama¹⁴. Ljudski kapital se razvija ulaganjem države u

5 [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011G1220\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011G1220(01)&from=EN)

6 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016IP0291&from=HR>

Rezolucija Evropskog parlamenta od 23. juna 2016. o daljem postupanju u vezi sa Strateškim okvirom za evropsku saradnju u području obrazovanja i osposobljavanja (ET 2020) (2015/2281 (INI)).

7 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0024&from=HR>

8 [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016H1224\(01\)&qid=1537254956319&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016H1224(01)&qid=1537254956319&from=EN)

9 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016AE4474&from=HR>

10 <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001877/187789m.pdf>

11 <https://www.monstat.org/cg/page.php?id=534&pageid=322>

12 <http://www.gov.me/pretraga/165045/Obavjestenje-Nacionalna-strategija-odrzivog-razvoja-do-2030-godine.html>

13 https://www.google.me/search?q=Srednjoro%C4%8Dnog+programa+rada+Vlade+2018-2020.&rlz=1C1KMZB_enME581ME581&oq=Srednjoro%C4%8Dnog+programa+rada+Vlade+2018-2020.&aqs=chrome..69i57j1326j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8

14 Gary S. Becker, "The Age of Human Capital", in E. P. Lazear: Education in the Twenty-First Century, Palo Alto: Hoover Institution Press, 2002.

poboljšanje kvaliteta života ljudi kroz javni sistem obrazovanja, zdravstvene i socijalne programe, programe zapošljavanja, kao i kroz dodatnu edukaciju zaposlenih koja doprinosi ekonomski snažnijem i socijalno zdravijem društvu. Za dobru demografsku politiku, zdravstvenu politiku i politiku tržišta rada, neophodno je da Crna Gora kreira mehanizme koji podstiču održivi razvoj ljudskih resursa i afirmišu društvenu koheziju.

U Planu obrazovanja odraslih se navodi da u strukturi bogatstva razvijenih zemalja čak 81% pripada tzv. neopipljivom kapitalu (koji obuhvata ljudski kapital, društveni kapital i institucionalni kapital), dok u zemljama s visokim srednjim dohotkom ovaj udio iznosi 69%¹⁵. Ova činjenica govori u prilog stavu da sticanje novih znanja, vještina i vrijednosti kroz obrazovanje predstavlja garant da jedno društvo može da prati intenzivne društvene i tehnološke promjene i izazove.

Plan obrazovanja odraslih svojim predviđenim ciljevima doprinosi ostvarivanju preporuka iz Nacionalne strategije održivog razvoja do 2030. kojom se ističe da je potrebno uzeti u obzir neformalno obrazovanje, posebno mladih. Treba povećati obuhvat, raznovrsnost i kvalitet ponude programa za neformalno obrazovanje, i to za sve uzrasne grupe, a posebno za mlade. Ta ponuda trenutno nije regionalno ujednačena. Ne postoje standardi niti kontrola kvaliteta kada je riječ o obukama, seminarima, radionicama i programima koje realizuju NVO i biznis sektor (ovo se ne odnosi na programe neformalnog obrazovanja odraslih, koji su regulisani zakonom), što je stanje koje treba mijenjati.

Takođe je potrebno obezbijediti uslove da u obrazovnom sistemu budu prepoznate tzv. meke vještine i iskustva stečena kroz programe neformalnog obrazovanja, koji se organizuju u zemlji i inostranstvu. Evropska komisija je objavila smjernice za prepoznavanje i priznavanje neformalnog i informalnog učenja u okviru programa koje obezbjeđuju različiti provajderi obrazovanja, uključujući i civilni sektor.

Prijedlog mjera iz Plana obrazovanja odraslih, koje predstavljaju put za ostvarivanje prevashodno prvog cilja iz ovog dokumenta, koji se odnosi na programe i aktivnosti cjeloživotnog obrazovanja i učenja, u potpunosti korespondira prevashodno sa četvrtim ciljem iz Nacionalne strategije održivog razvoja koji se odnosi na obezbijedivanje inkluzivnog i kvalitetnog obrazovanja i promovisanja mogućnosti cjeloživotnog učenja za sve, kao i jednom od njegovih mjera koja je usmjerena na četvrtu ključnu temu unapređenje uslova za cjeloživotno učenje, neformalno obrazovanje i obrazovanje odraslih, s fokusom na ugrožene grupe (Prioritetna tema: 4.1. Unapređenje stanja ljudskih resursa i jačanje socijalne inkluzije. Podtema: 4.1.3. Obezbjeđivanje inkluzivnog i kvalitetnog obrazovanja i promovisanje mogućnosti cjeloživotnog učenja za sve).

U okviru navedene četvrte prioritetne teme iz Nacionalne strategije održivog razvoja do 2030. koja se odnosi na unapređenje stanja ljudskih resursa i jačanje socijalne inkluzije (4.1) predviđene su mjere za Stimulisanje zapošljivosti i socijalne inkluzije koje zahtijevaju da obrazovni sistem bude inkluzivan, kvalitetan i efikasan. Ovom zahtjevu u cjelosti odgovaraju mjere iz Plana obrazovanja odraslih predviđene za ostvarivanje drugog, trećeg i četvrtog cilja koji se odnose na unapređenje znanja, vještina i kompetencija nezaposlenih lica i unapređenje kompetencija zaposlenih i osiguranje kvaliteta u obrazovanju odraslih.

Jedan od prioriteta iz dokumenta Srednjeročni program rada Vlade 2018-2020. jeste Prioritet 3: Crna Gora – država koja podstiče razvoj nauke, obrazovanja i kulture za bolji ekonomski rast. U okviru ovog prioriteta kao jedan od ciljeva navodi se promocija cjeloživotnog učenja odraslih radi unapređenja znanja, vještina i kompetencija za bolju zapošljivost kroz verifikovanje neformalno i informalno stečenih znanja, sa ciljem da se doprinese povećanju učešća odraslih u programima cjeloživotnog učenja za 0,5 % na godišnjem nivou.

¹⁵ World Bank, The International Bank for Reconstruction and Development, The Changing Wealth of Nations – Measuring Sustainable Development in the New Millennium, WB, Washington DC, 2011.

Prijedlog mjera iz Plana obrazovanja odraslih koje podrazumijevaju promotivne aktivnosti, manifestacije, programe obrazovanja odraslih i sl. usmjeren je na ostvarivanje navedenog cilja iz Srednjeročnog programa rada Vlade 2018-2020.

Realizacijom aktivnosti predviđenih Planom obrazovanja odraslih, nezaposleni će biti u prilici da povećaju svoje šanse za zaposlenje, a zaposleni će kroz uvećanje svojih kompetencija povećati produktivnost i efikasnost na radu.

Nova podzakonska akta

Tokom 2018. godine institucije obrazovnog sistema su radile na daljem razvoju i uređenju sistema obrazovanja odraslih. U skladu s tim donesena su nova podzakonska akta kojima se dodatno reguliše sistem obrazovanja odraslih:

- Pravilnik o obliku i sadržaju sertifikata o stečenoj nacionalnoj stručnoj kvalifikaciji;
- Pravilnik o bližem načinu i postupku izdavanja i oduzimanja licence za rad ispitivača u postupku sticanja nacionalne stručne kvalifikacije;
- Pravilnik o bližem načinu i postupku priznavanja inostranog sertifikata o stečenoj stručnoj kvalifikaciji;
- Pravilnik o bližem načinu i postupku sprovođenja andragoškog osposobljavanja.

II POGLAVLJE

**ANALITIČKI PRIKAZ
OBRAZOVNE PONUDE
U CRNOJ GORI –
PROGRAMI I LICENCIRANI
ORGANIZATORI
OBRAZOVANJA ODRASLIH
(MEIS BAZA PODATAKA)**

Uvod

U Informativnom sistemu obrazovanja Crne Gore (MEIS - **Montenegrin Education Information System**), pored podataka koje se vode o formalnom obrazovanju, od 2018. godine vode se i podaci o obrazovanju odraslih.

Slika 1: Početna strana MEIS portala

Modul MEIS portala za obrazovanje odraslih služi za redovno praćenje rada organizatora obrazovanja odraslih, kao i za razne analize i razmjene podataka u cilju poboljšanja rada organizatora obrazovanja odraslih ili poboljšanju rada svih procesa koji se oslanjaju na njihov rad.

Ovaj modul sadrži podatke o:

- **Ustanovama organizatorima obrazovanja odraslih:** Naziv, Adresa, Opština, Telefon, Broj licence, Datum izdavanja licence, Web sajt, E-mail
- **Programima:** Naziv programa, Datum usvajanja, Trajanje, Složenost, Status, Okvirni plan/raspored realizacije
- **Kadru organizatora obrazovanja odraslih:** Ime, Prezime, JMBG, Datum rođenja, Stepen stručne spreme, Zvanje, Ustanova u kojoj je stečeno zvanje, Da li posjeduje licencu za rad, Potvrda o andragoškoj osposobljenosti, Datum početka rada, Datum prestanka rada, Status, Tip rada (Ugovor o radu, Honorarno, Stručno osposobljavanje...), Radno mjesto
- **Kandidatima:** Ime, Prezime, Datum rođenja, Stepen stručne spreme, Da li je pripadnik RE populacije, Državljanstvo, Da li je raseljeno lice, Da li posjeduje rješenje o usmjeravanju za posebne obrazovne potrebe, Program za koji pohađa obuku, Datum početka obuke, Datum kraja obuke, Status, Sertifikat

- **Konkursima:** Program za koji se konkurs raspisuje, Datum objavljivanja konkursa, Datum isteka konkursa, Broj kandidata

U nastavku ovog dokumenta prikazani su neki od statističkih izvještaja i analiza, koji se mogu dobiti na osnovu podataka iz ovog modula.

Napomena: Podaci su uzeti za vremenski period 1. 1. 2018 - 1. 1. 2019.

Organizatori obrazovanja odraslih

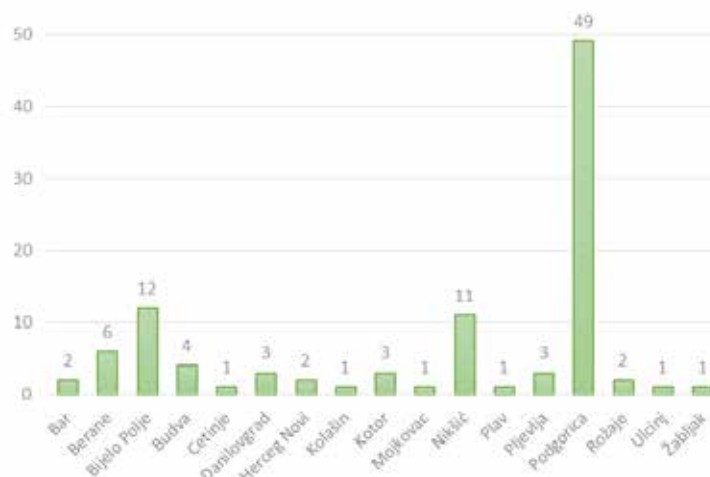
Ustanova organizatora obrazovanja odraslih je ukupno 103, od čega su 32 škole.

Slika 2: Škole/ostali organizatori obrazovanja odraslih

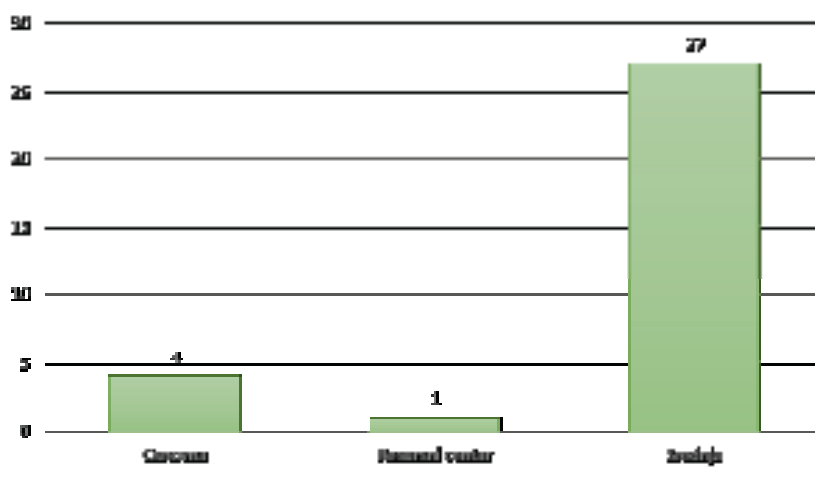

Slika 3: Broj organizatora obrazovanja odraslih po regijama

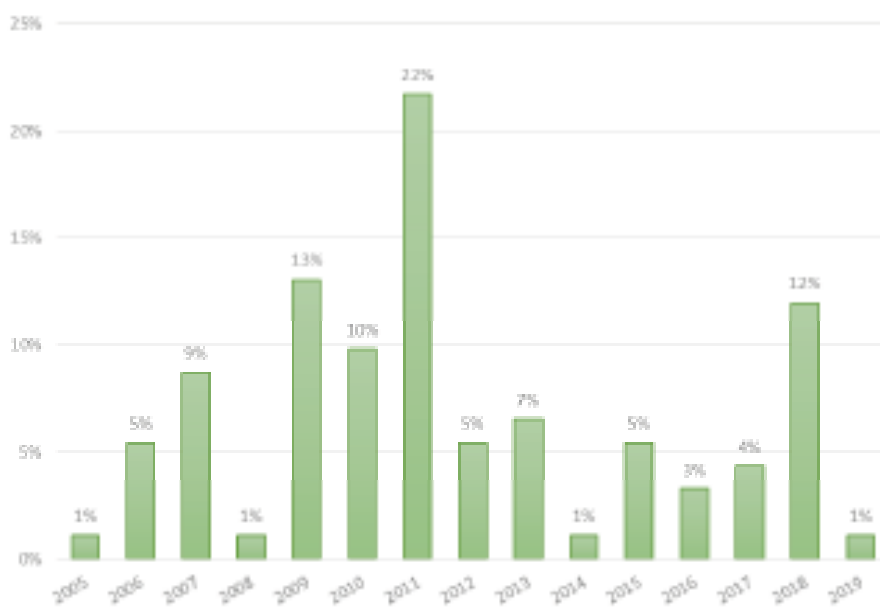

Slika 4: Broj organizatora obrazovanja odraslih po opštinama

Slika 5: Broj škola koje su organizatori obrazovanja odraslih po tipu škole

Slika 6: Procenat organizatora obrazovanja odraslih po godini dobijanja licence

U sljedećih sedam opština nema organizatora obrazovanja odraslih:

- Andrijevica
- Gusinje
- Petnjica
- Plužine
- Tivat
- Tuzi
- Šavnik

Programi

U bazi MEIS-a su evidentirana 242 akreditovana programa za obrazovanje odraslih, od čega je za 62 programa realizovana obuka tokom 2018. godine.

Za svaki program obuke moguće je predstaviti kod koliko se organizatora realizuje, koji su to organizatori i u kojim opštinama je dostupan. Neki primjeri su:

- Program obrazovanja za osposobljavanje za zanimanje Kuvar/Kuvarica nudi 9 organizatora obrazovanja odraslih u 8 opština.
- Program za engleski jezik nudi 38 organizatora obrazovanja odraslih u 13 opština.
- Program obrazovanja za osposobljavanje za zanimanje Rukovodilac mašinama za zemljane radove - Bager nudi 5 organizatora obrazovanja odraslih u 2 opštine.

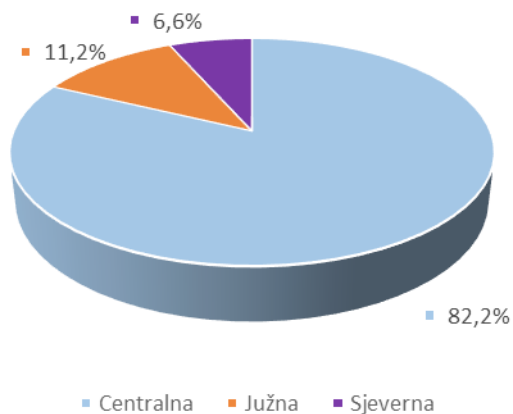
U narednom periodu, na primjer, za 5 godine može se analizirati kakav je trend realizovanih programa obuke, da li se neki programi obuke uopšte realizuju, kod kojih programa je povećan broj kandidata, a kod kojih je smanjen itd.

Kandidati

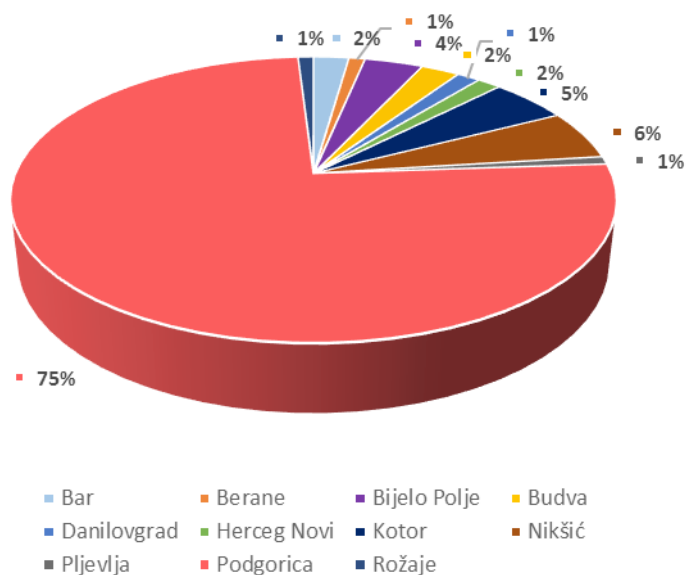
Za period od 1. 1. 2018. do 1. 1. 2019. neki od programa za obrazovanje odraslih pohađalo je 2.068 kandidata.

Opština	Ustanova	Broj kandidata
Podgorica	OXFORD CENTAR - ILC INTERNATIONAL LANGUAGE CENTRE	433
Podgorica	PRIVATNA USTANOVA ORGANIZATOR OBRAZOVANJA ODRASLIH URBAN PROTECTION TRAINING CENTAR MONTENEGRO	346
Podgorica	JU Gimnazija "Slobodan Škerović"	179
Nikšić	Filološki fakultet	94
Kotor	JU Srednja pomorska škola	86

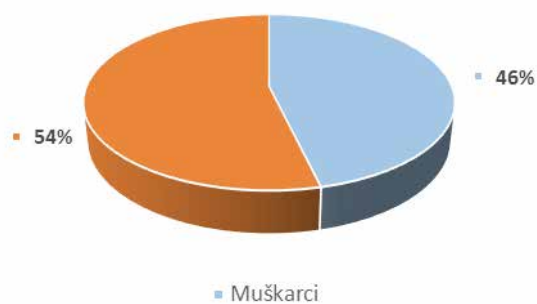
Tabela 1: Prikaz pet organizatora obrazovanja odraslih s najvećim brojem kandidata u 2018. godini

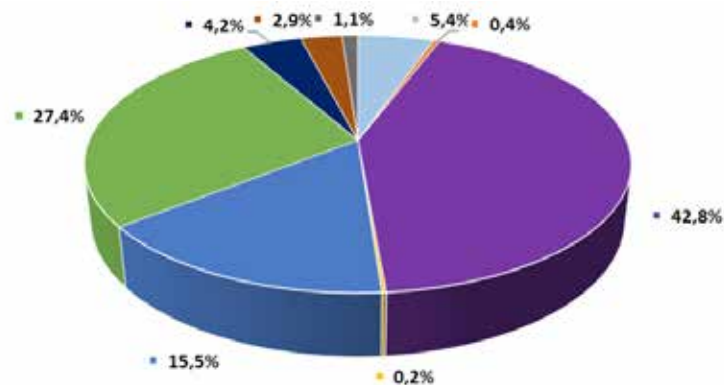
Slika 7: Kandidati po regijama

Slika 8: Kandidati po opštinama

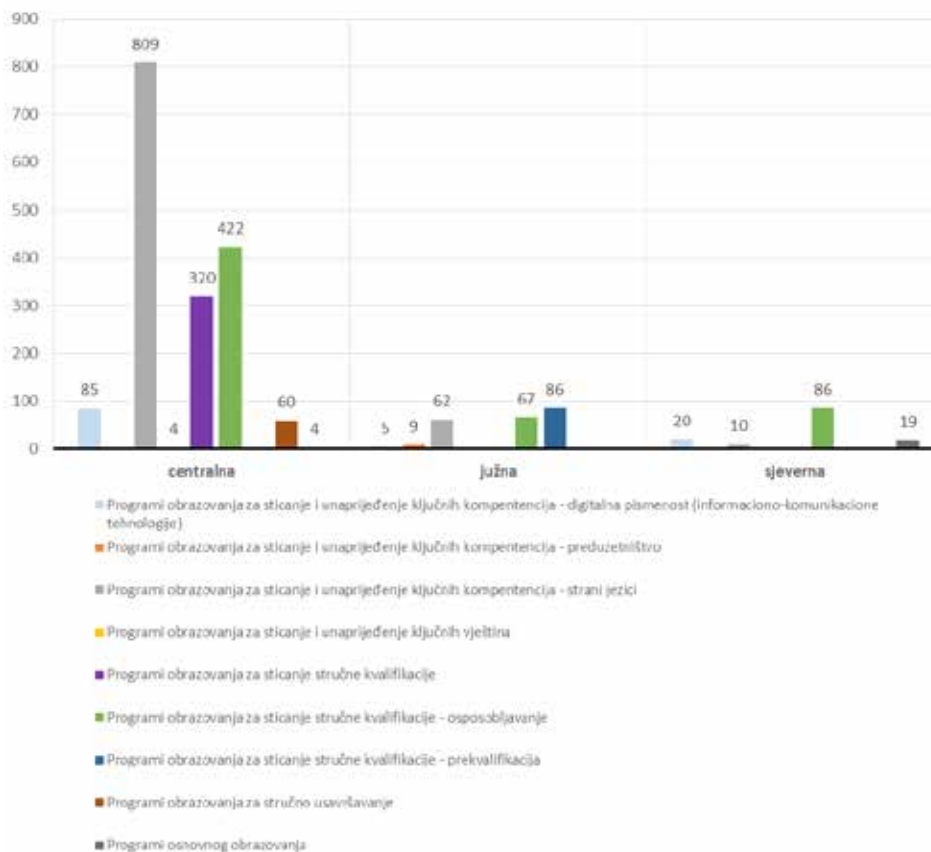

Slika 9: Kandidati po polu

- Programi obrazovanja za sticanje i unaprijeđenje ključnih kompetencija - digitalna pismenost (informaciono-komunikacione tehnologije)
- Programi obrazovanja za sticanje i unaprijeđenje ključnih kompetencija - preduzetništvo
- Programi obrazovanja za sticanje i unaprijeđenje ključnih kompetencija - strani jezici
- Programi obrazovanja za sticanje i unaprijeđenje ključnih vještina
- Programi obrazovanja za sticanje stručne kvalifikacije
- Programi obrazovanja za sticanje stručne kvalifikacije - osposobljavanje
- Programi obrazovanja za sticanje stručne kvalifikacije - prekvalifikacija
- Programi obrazovanja za stručno usavršavanje
- Programi osnovnog obrazovanja

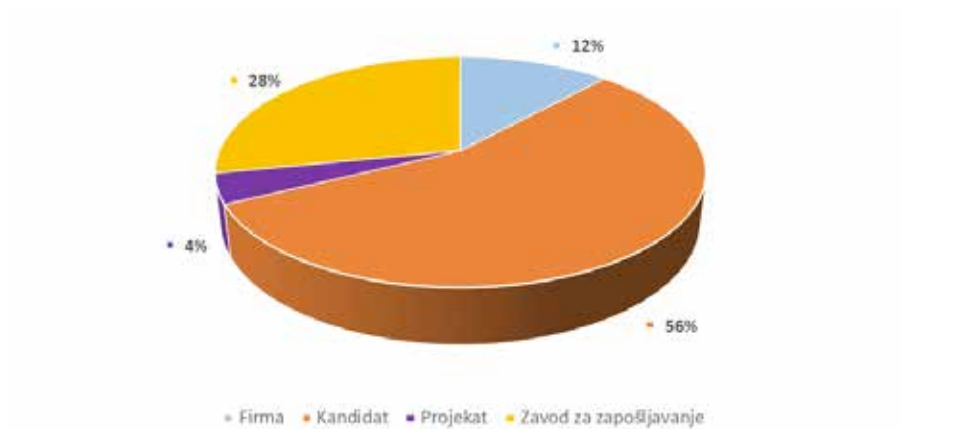
Slika 10: Kandidati po vrsti programa

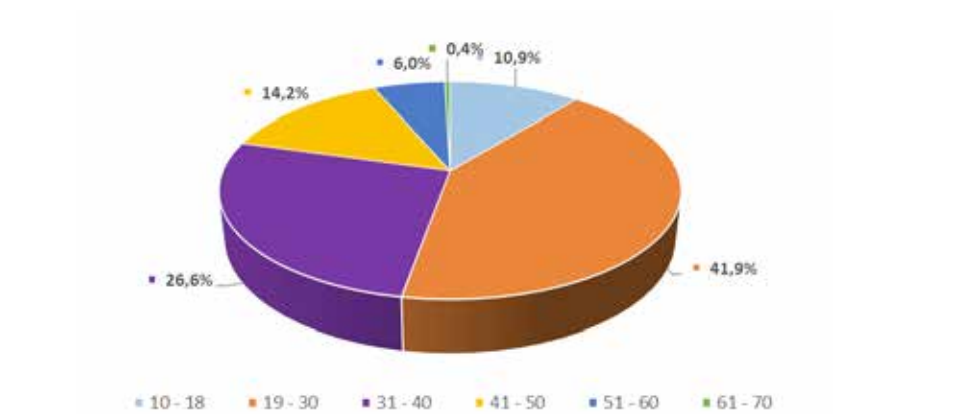
Slika 11: Kandidati po regijama i vrsti programa

Slika 12: Kandidati po statusu

Slika 13: Kandidati po načinu finansiranja

Slika 14: Kandidati po starosnoj strukturi

Sertifikati

Ukupno stečenih sertifikata za period 1. 1. 2018 - 1. 1. 2019. godine je 1.638.

Slika 15: Broj izdatih sertifikata po načinu sticanja

Nema podnijetih zahtjeva za priznavanje sertifikata. Takođe, nema priznatih sertifikata, niti onih koji nijesu priznati kroz postupak priznavanja inostranih obrazovnih isprava.

Praćenje kandidata

Slika 16: Praćenje kandidata nakon završenog programa obuke

Prijedlozi za unapređenje

Imajući u vidu da centralizovana baza podataka može značajno da unaprijedi rad organizatora obrazovanja odraslih kao i sve procese od nacionalnog značaja koji se oslanjaju na rad organizatora obrazovanja odraslih, mora se voditi računa da su podaci u bazi redovno ažurirani i tačni. Da bi se postigao taj cilj, potrebno je razmotriti da li trenutna zakonska rješenja jasno određuju obavezu organizatora obrazovanja odraslih za blagovremen i tačan unos podataka u Informacioni sistem obrazovanja, kao i sankcije koje su propisane u slučaju nerealizovanja zadatih obaveza. S druge strane, postizanje ažurnosti i tačnosti podataka postiže se redovnim monitoringom unosa podataka, kao i redovnim održavanjem savjetodavnih okupljanja u cilju podizanja svijesti korisnika o značaju ažurnosti i tačnosti podataka u sistem. Pored toga, potrebno je razmotriti na koje načine organizatori obrazovanja odraslih mogu imati dodatne koristi od Informacionog sistema.

Uvođenjem organizatora obrazovanja odraslih u Informacioni sistem obrazovanja stekli su se uslovi i za interoperabilnost s drugim resorima. Tačnije, postoje tehničke mogućnosti da se vrši elektronska razmjena podataka s drugim institucijama imajući u vidu da je informacioni sistem obrazovanja već dostupan na Jedinstvenom sistemu za elektronsku razmjenu podataka, koji je podignut u Ministarstvu javne uprave. Uz pomoć interoperabilnosti može se značajno unaprijediti:

- Praćenje kandidata koji su završili određeni program obuke – povezivanjem Informacionog sistema obrazovanja sa sistemima Zavoda za zapošljavanje i Poreske uprave, može se za sve završene kandidate pratiti da li su i dalje nezaposleni ili su se zaposlili i, ako su se zaposlili, da se dobije informacija kojom djelatnošću se bavi firma u kojoj rade i uporedi s programom obuke koju su kandidati pohađali kod organizatora obrazovanja odraslih.
- Obezbijediti uvid zainteresovanim institucijama u podatke za koje imaju pravni osnov.
- Obezbijediti razmjenu podataka u elektronskom obliku sa svim ustanovama koje od kandidata traže fizičke dokaze o završenim programima obuke, da dokaze sad pribavljaju po službenoj dužnosti.
- Na portalu koji prikazuje lokacije svih objekata obrazovno-vaspitnih ustanova u Crnoj Gori (www.skolskamreza.edu.me) dodati lokacije svih organizatora obrazovanja odraslih sa različitim grafičkim prikazima u cilju jasnije slike u kom dijelu je manja pokrivenost, kao i jasnijem informisanju šire populacije.
- Na portalu koji prikazuje statističke podatke iz oblasti obrazovanja u grafičkom obliku (www.skolskastatistika.edu.me) obezbijediti i prikaz statističkih podataka o obrazovanju odraslih na godišnjem nivou u cilju dostupnosti podataka široj populaciji.
- Realizovati neophodne aktivnosti za ustupanje podataka o obrazovanju odraslih Zavodu za nacionalnu statistiku - MONSTAT. Informacioni sistem obrazovanja je administrativni izvor podataka već nekoliko godina za nacionalnu statistiku za sve nivoe formalnog obrazovanja zaključno sa srednjoškolskim nivoom. Potrebno je proširiti saradnju kako bi se ista realizovala i za podatke o obrazovanju odraslih što bi trebalo da riješi problem da različiti izvori podataka izvještavaju na različite načine čime dolazi do nepoklapanja informacija kada je riječ o ovoj oblasti.
- Potrebno je raditi na dodatnoj promociji uspostavljanja modula za evidenciju podataka o obrazovanju odraslih u Informacionom sistemu obrazovanja, kako bi se iskoristili potencijali koje on nudi, a ujedno došlo do novih ideja koje bi mogle da unaprijede međuinstitucionalne saradnje.

III POGLAVLJE

OBRAZOVNA PONUDA ZA ZAPOSLENE U DRŽAVNOJ UPRAVI

Uprava za kadrove kao organ državne uprave ima ulogu da na centralizovan način sprovodi funkciju upravljanja ljudskim resursima, koja se realizuje horizontalno u javnom sektoru, kako na centralnom, tako i na lokalnom nivou. Pored ove systemske funkcije Uprava za kadrove, između ostalog, podržava reformu javne uprave, vodeći se osnovnim principima obuhvaćenih Strategijom reforme javne uprave.

Postavljajući uslove za profesionalnu državnu upravu, ovaj organ ima cilj da bude moderan servis i inicijator promjena u oblasti upravljanja ljudskim resursima. Nadležnosti Uprave za kadrove propisane su Zakonom o državnim službenicima i namještenicima i odnose se na praćenje sprovođenja zakona i drugih propisa o državnim službenicima, postupak zapošljavanja, pripremanje predloga odgovarajućih programa stručnog osposobljavanja i usavršavanja i drugih programa razvoja kadrova, praćenje i ocjenjivanje realizacije programa, vođenje centralne kadrovske evidencije i evidencije internog tržišta rada, pružanje pomoći državnim organima u realizaciji kadrovske politike, obuke i razvoja kadra.

Radi sprovođenja nadležnosti koje su joj date, Uprava za kadrove je podijeljena na tri organizacione jedinice: Sektor za postupak oglašavanja i praćenja sprovođenja propisa, Sektor za obuku i razvoj kadrova i Sektor za informacioni sistem kadrova.

Stručno osposobljavanje i usavršavanje kao i razvoj kadrova predstavljaju ključnu kariku u oblasti upravljanja ljudskim resursima. Ta uloga, po prirodi posla, pripada Sektoru za obuku i razvoj kadrova, koji je postepeno gradio sistem kontinuiranog stručnog osposobljavanja i usavršavanja, čime se promijenila dotadašnja praksa da se obuke sprovede na ad hoc način, neuravnoteženo i neujednačeno, od organa do organa. Rad u Sektoru je orijentisan na strateški pristup što znači da se prioritetno vrše analize strateških dokumenata, zakona i drugih propisa, sprovedenih obuka, radionica i seminara kao i drugih oblika edukacije, čime se obezbjeđuju povratne informacije koje su ključne za uspostavljanje osnove za kreiranje sadržine programa obuke. Od stupanja na snagu Zakona o lokalnoj samoupravi, Uprava za kadrove je nadležna i za sprovođenje stručnog osposobljavanja i usavršavanja lokalnih službenika i namještenika.

Vještine neophodne za postizanje dobrog poslovnog rezultata mogu se naučiti, unaprijediti i primijeniti u svakodnevnom radu i praksi. Odličan način za unapređenje poslovnih vještina svakog pojedinca jeste obuka ili trening. Krajnji cilj svake obuke odnosi se na sticanje ili unaprijeđenje poslovnih vještina, osnovnih znanja i iskustava, da se sazna koji su to alati kojim se može stimulisati inoviranje poslovnog okruženja, da se upozna kako se stečena znanja zaposlenih mogu iskoristiti za konkretne poslovne zadatke i akcije. Obuka pomaže organima da učine zaposlene kompetentnim za obavljanje svakodnevnih radnih zadataka.

Obuci se pristupa systemski jer obuhvata nekoliko faza, koje su, svaka pojedinačno, veoma važne za ostvarivanje ciljeva stručnog osposobljavanja i usavršavanja. Takođe, sama obuka, obuhvata niz aktivnosti i prije i nakon realizacije iste, pa se s pravom tretira kao proces, a ne kao događaj.

Stručno osposobljavanje i usavršavanje je od izuzetnog značaja za razvoj i uspjeh institucije. Jednako je važno za rukovodioca, tako i za zaposlene. Zaposleni postaju efikasniji i produktivniji nakon obuke. Obuka omogućava:

- Povećanje efikasnosti djelovanja državne uprave
- Prilagođavanje znanja službenika uvođenju novih tehnologija i postupaka rada
- Omogućavanje horizontalne i vertikalne mobilnosti službenika
- Povećanje motivacije za rad službenika u upravnom sistemu
- Unapređenje funkcije upravljanja ljudskim resursima

Proces stručnog osposobljavanja odnosno usavršavanja podijeljen je u nekoliko faza:

1. Procjena potreba za obukom
2. Izrada strateškog plana
3. Oblikovanje treninga – izrada programa obuke
4. Realizacija programa obuke i primjena naučenog
5. Evaluacija obuke

Potrebe za obukom utvrđuju su na osnovu opsežnih analiza zakonskih i drugih propisa, strateških dokumenata, potreba državnih organa i zaposlenih u njima. Takođe, upotrebom različitih instrumenata za sprovođenja analize potreba za obukom identifikuju se potrebe na centralnom i lokalnom nivou. Uprava za Kadrove je pripremila Metodologiju za analizu potreba, kao i niz alata koji se mogu koristiti za sprovođenje analize potreba za obukom.

PROGRAMI STRUČNOG OSPOSOBLJAVANJA I USAVRŠAVANJA

Prateći potrebe službenika i namještenika za daljim stručnim usavršavanjem i osposobljavanjem, Uprava za kadrove već više od deceniju realizuje različite programe stručnog osposobljavanja i usavršavanja.

Programi stručnog osposobljavanja i usavršavanja se dijele na opšte, specifične i posebne.

Opšti programi stručnog osposobljavanja i usavršavanja

Opšti program su namijenjeni za sticanje, odnosno unapređivanje znanja i vještina za rad u državnim organima i namijenjeni su svim kategorijama službenika odnosno namještenika. Opšte programe donosi i sprovodi Uprava za kadrove na period od dvije godine. Posebno se priprema Opšti program za državne i opšti program za lokalne službenike i namještenike.

Opšti programi stručnog osposobljavanja i usavršavanja podijeljeni su po modulima i uglavnom obuhvataju sljedeće oblasti:

- ustavni sistem
- ljudska prava i slobode
- izrada i evaluacija javnih politika
- javna uprava, službenički sistem
- prevencija korupcije
- upravljanje i planiranje u državnoj upravi
- upravljanje međunarodnom razvojnom pomoći, uključujući sredstva finansijske pomoći EU - evropske i evroatlantske integracije
- finansijsko poslovanje
- odnosi s javnošću
- razvoj vještina
- novi trendovi u razvoju informatičkih vještina
- strani jezici
- osnove informacionih tehnologija.

Specifični programi stručnog osposobljavanja i usavršavanja

Specifični programi su namijenjeni za sticanje, odnosno unapređivanje znanja i vještina za vršenje poslova određenih radnih mjesta. Specifične programe stručnog osposobljavanja i usavršavanja donosi i sprovodi Uprava za kadrove u saradnji s drugim organima.

Neki od specifičnih programa su:

- Program obuke iz oblasti unutrašnjih finansijskih kontrola u javnom sektoru
- Program obuke za sticanje i unapređivanje znanja i vještina iz oblasti rukovođenja
- Program obuke za sticanje i unapređivanje znanja i vještina za uvođenje u posao
- Program obuke za polaganje stručnog ispita za rad u državnim organima – VSS
- Program obuke za polaganje stručnog ispita za rad u državnim organima – SSS
- Program obuke za sticanje i unapređivanje znanja i vještina u oblasti saradnje državnih organa, jedinica lokalne samouprave i nevladinih organizacija
- Program obuke za sticanje i unapređivanje znanja i vještina iz oblasti sistema unutrašnjih finansijskih kontrola u javnom sektoru
- Program obuke za predavače Uprave za kadrove

PROGRAMI OBRAZOVANJA

Nakon dugogodišnje realizacije različitih programa stručnog osposobljavanja i usavršavanja državnih i lokalnih službenika i namještenika, organ za upravljanje kadrovima se sve više fokusira na izradu programa neformalnog obrazovanja odraslih jer se njima osigurava uvođenje sistema kvaliteta i obezbjeđuje mogućnost vrednovanja realizacije programa. U prethodnom periodu akreditovana su tri programa obrazovanja:

Program obrazovanja za sticanje ključnih vještina za upravljanje ljudskim resursima

Program ima za cilj, da kroz obrazovanje zaposlenih, poboljša kako performanse organizacije, tako i promjene u specifičnim znanjima, vještinama i sposobnostima, zaposlenih. Program traje 264 časa, organizovanih kroz četiri modula i 26 tema. Vrijednost: 10 kredita. Moduli obuhvaćeni ovom programom su:

- Ključne aktivnosti upravljanja ljudskim resursima
- Zakonodavstvo u oblasti upravljanja ljudskim resursima
- Postupanje prema zaposlenima i menadžment ljudskih resursa
- Podrška u upravljanju ljudskim resursima

Program obrazovanja za stručno usavršavanje državnih službenika iz oblasti strategijskog planiranja

Cilj ovog programa je stručno usavršavanje državnih službenika zaduženih za koordinaciju, planiranje i razvoj politika. Program traje 144 časa, organizovanih kroz 6 modula, a njegova vrijednost je 6 kredita. Moduli obuhvaćeni ovim programom su:

- Razvoj javnih politika – sistem planiranja i ključne potrebe u Crnoj Gori
- Analiza stanja i identifikacija problema
- Postavljanje ciljeva i identifikacija indikatora učinka za mjerenje napretka

- Planiranje reformskih aktivnosti, savjetovanje, komuniciranje reformi
- Troškovi reformskih aktivnosti i razumijevanje fiskalne realnosti
- Monitoring, izvještavanje i evaluacija

Program obrazovanja za sticanje ključnih vještina za obavljanje poslova menadžera integriteta

Program ima za cilj osposobljavanje menadžera integriteta u cilju poboljšanja funkcionisanja organa vlasti kako bi se preventivno djelovalo na mogući nastanak korupcije. Program traje 132 časa, organizovanih kroz tri modula i 11 tema. Vrijednost: 6 kredita. Moduli obuhvaćeni ovim programom su:

- Integritet i menadžer integriteta
- Mehanizmi za jačanje integriteta
- Plan integriteta

Program obuke i sertifikacije unutrašnjih revizora u javnom sektoru Crne Gore

U saradnji s Ministarstvom finansija, CEF-om (Centar za izvrsnost u finansijama) i CIPFA-om (Ovlašćeni institut za javne finansije i računovodstvo), organizuje se realizacija Programa obuke i sertifikacije unutrašnjih revizora u javnom sektoru Crne Gore. Cilj programa je obuka zaposlenih u javnom sektoru u skladu sa međunarodno priznatim standardima i najboljom praksom, kao i sticanje međunarodno priznatog sertifikata za obavljanje poslova unutrašnje revizije u javnom sektoru. Obuka traje 25 dana. Program se sastoji od jednog nacionalnog i tri međunarodna modula:

- Osnove interne revizije
- Računovodsko i finansijsko izvještavanje u javnom sektoru
- Upravljanje i kontrola
- Nacionalno zakonodavstvo i kontrola

Program obuke za sticanje sertifikata računovođe u javnom sektoru

Uprava za kadrove u saradnji sa Ministarstvom finansija, Centrom za izvrsnost u finansijama iz Ljubljane (CEF) i Ovlašćenim institutom za javne finansije i računovodstvo (CIPFA) iz Londona, realizuje Program obuke i sertifikacije računovođa u javnom sektoru (PACT). Zahvaljujući ovom Programu obuke, zaposleni na računovodstvenim poslovima će steći znanja i vještine za obavljanje najsloženijih računovodstvenih zadataka i primjenu novih računovodstvenih politika u skladu sa EU standardima. Obuka traje 25 dana. Program se sastoji od dva međunarodna i jednog nacionalnog modula:

- Finansijsko računovodstvo
- Upravljačko računovodstvo
- Nacionalno zakonodavstvo

PLANIRANJE OBUKA

Planski pristup u definisanju ciljeva i programa obuka na godišnjem nivou, omogućava kanalisanje sredstava za oblasti u kojima će najviše doprinijeti, unapređenju znanja i vještina zaposlenih. Uprava za kadrove kvartalno ili polugodišnje priprema kalendare obuka sa listom svih obuka koji će se u tom periodu realizovati.

SREDSTVA ZA OBUKU

Sredstva za finansiranje obuka obezbijedena su u Budžetu Crne Gore. Takođe, postoji i veliki broj projekata koji su fokusirani na određene oblasti iz javnog sektora. Tako da se iz tih projekata finansira veliki broj obuka.

PREDAVAČI/TRENERI UPRAVE ZA KADROVE

Nakon utvrđivanja programa obuke na internet stranici i u štampi, objavljuje se javni poziv svim zainteresovanim državnim i lokalnim službenicima, profesorima Univerziteta, (naučnim savjetnicima, redovnim i vanrednim profesorima, docentima, profesorima visoke stručne škole, predavačima visoke stručne škole i sl.), kao i svim zainteresovanim pojedincima sa znanjem iz određenih oblasti i vještinama potrebnim predavaču, da se prijave za učešće u postupku odabira predavača/trenera za realizaciju obuka iz: Programa stručnog osposobljavanja i usavršavanja državnih i lokalnih službenika i namještenika.

IV POGLAVLJE

**AKTIVNOSTI NEVLADINI
ORGANIZACIJA U
OBRAZOVANJU ODRASLIH**

ULOGA I AKTIVNOSTI NVO U OBRAZOVANJU ODRASLIH

Nevladine organizacije realizuju mnogobrojne aktivnosti na polju obrazovanja i učenja odraslih, pružajući kroz svoje projekte i programe veoma značajan doprinos povećanju socijalne uključenosti odraslih, unapređenju njihovih znanja, vještina i kompetencija u različitim oblastima, kao i obezbjeđivanju održivog sistema obrazovanja odraslih. Njihov angažman u promociji cjeloživotnog učenja i pružanju mogućnosti građanima za lični razvoj i usavršavanje u različitim oblastima je od velikog značaja.

Značaj i uloga NVO sektora prepoznata je i u Strategiji obrazovanja odraslih Crne Gore 2015-2025. u kojoj se navodi da je u cilju povećanja socijalne uključenosti odraslih građana kroz aktivnosti cjeloživotnog učenja i obrazovanja neophodno iskoristiti potencijal NVO sektora u obrazovanju odraslih za građansku demokratiju, zaštitu životne sredine, održivi razvoj, energetske efikasnost, rodnu ravnopravnost, medijsku pismenost itd. Takođe, cijeneći ulogu i doprinos nevladinih organizacija u razvoju institucionalnog i vaninstitucionalnog obrazovanja, Ministarstvo prosvjete u skladu sa Zakonom o nevladinim organizacijama na godišnjem nivou izdvaja sredstva za finansiranje projekata i programa NVO u ovim oblastima. Tokom 2018. godine, Komisija za raspodjelu sredstava nevladinim organizacijama Ministarstva prosvjete je na osnovu javnog konkursa „Inkluzija na djelu“ dodijelila sredstva u iznosu 107.398,60 eura za realizaciju 10 projekata nevladinih organizacija, koji doprinose unapređenju inkluzivnog obrazovanja. Takođe, na osnovu javnog konkursa za raspodjelu sredstava nevladinim organizacijama „Danas preduzetan, sutra izuzetan“ dodijeljeno je ukupno 100.000 eura za finansiranje 9 projekata nevladinih organizacija koji doprinose razvoju cjeloživotnog i preduzetničkog učenja.

Prema posljednjim podacima objavljenim u evidenciji aktivnih nevladinih organizacija¹⁶, koju vodi Ministarstvo javne uprave, u Crnoj Gori je registrovano ukupno 5.435 nevladinih organizacija. Ne postoji precizan podatak, odnosno jedinstvena baza podataka o ukupnom broju nevladinih organizacija koje djeluju u oblasti obrazovanja i učenja odraslih, ali je evidentno da veliki broj NVO u okviru svojih projektnih aktivnosti podržanih iz nacionalnih, EU i drugih stranih fondova, sprovodi u različitim oblastima od javnog interesa programe jačanja kapaciteta i vještina različitih ciljnih grupa (osoba sa invaliditetom, mladih, pripadnika romske i egipćanske zajednice, žena i djece žrtava nasilja, državnih službenika, političara, novinara, predstavnika civilnog sektora itd).

Uloga nevladinih organizacija u razvoju obrazovanja odraslih najznačajnija je upravo u sferi neformalnog obrazovanja koje je pored formalnog obrazovanja, informalnog i samousmjerenog učenja, Zakonom o obrazovanju odraslih („Službeni list RCG“, br. 21/2011 i „Službeni list CG“, br. 47/17)¹⁷ prepoznato kao jedan od glavnih oblika obrazovanja i učenja odraslih. Programi neformalnog obrazovanja koji su definisani članom 14 Zakona o obrazovanju odraslih su programi za:

1. osposobljavanje, prekvalifikaciju, dokvalifikaciju, specijalizaciju i stručno usavršavanje;

¹⁶ http://www.mju.gov.me/rubrike/dobra_javna_uprava_i_djelovanje_nvo/evidencija/evidencije_iz_registra

¹⁷ [file:///C:/Users/Lidija/Downloads/Zakon%20o%20obrazovanju%20odraslih%202017%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Lidija/Downloads/Zakon%20o%20obrazovanju%20odraslih%202017%20(2).pdf)

2. sticanje i unapređenje ključnih vještina i ključnih kompetencija (strani jezici; crnogorski jezik za strance, korišćenje informaciono-komunikacionih tehnologija; preduzetništvo i dr.);
3. sticanje znanja i vještina za građansku demokratiju, zaštitu životne sredine, održivi razvoj,
4. život u porodici, uspješnu društvenu integraciju, podizanje kvaliteta života, zdravstvenu
5. edukaciju, socijalne vještine, treće životno doba i sl.

Procedura akreditacije programa neformalnog obrazovanja regulisana je ovim zakonom i nevladine organizacije imaju jednaka prava i obaveze u tom pogledu, kao i ostali subjekti predviđeni zakonom. Međutim, najveći broj programa obrazovanja koje nevladine organizacije realizuju u praksi nije prošao procedure akreditacije programa u skladu s važećom zakonskom regulativom. Takođe, u najvećem broju slučajeva nevladine organizacije sprovode programe neformalnog obrazovanja, a da same nijesu licencirane za sprovođenje programa obrazovanja odraslih.

U skladu sa spiskom licenciranih organizatora obrazovanja odraslih Ministarstva prosvjete¹⁸ i spiskom usvojenih i akreditovanih programa Centra za stručno obrazovanje ukupno **10 nevladinih organizacija je akreditovalo 18 programa obrazovanja**. To su programi sljedećih organizacija:

- Program obrazovanja za sticanje stručne kvalifikacije Pomoćni frizer/Pomoćna frizerka – SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić;
- Program obrazovanja za sticanje stručne kvalifikacije Pomoćni konfektionar/Pomoćna konfektionarka- SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić;
- Program obrazovanja za učenje rada na računaru - SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić;
- Program obrazovanja za učenje engleskog jezika - SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić;
- Program obrazovanja za sticanje stručne kvalifikacije Poljoprivredni proizvođač/Poljoprivredna proizvođačica – Centar za razvoj agrara Bijelo Polje;
- Program obrazovanja za sticanje stručne kvalifikacije Voćar/Vinograd - Centar za razvoj agrara Bijelo Polje;
- Program obrazovanja za sticanje stručne kvalifikacije Uzgajivač/Uzgajivačica ljekovitog bilja - Centar za razvoj agrara Bijelo Polje;
- Program obrazovanja Novinarska škola - „Institut za medije Crne Gore“ (Podgorica), program je akreditovan na 54. sjednici Savjeta za obrazovanje odraslih, 27. 5. 2008. godine;
- Program obrazovanja za Volonterski rad i rad sa volonterima – „NVO ZID“ (Podgorica), program je akreditovan na 9. sjednici novog saziva Savjeta za obrazovanje odraslih, 21. 9. 2010. godine;
- Program obrazovanja za sticanje znanja i vještina iz oblasti Rodne demokratije - Anima Kotor, koji je akreditovan na X sjednici Nacionalnog Savjeta 18. 10. 2011. godine;
- Program obrazovanja za sticanje znanja i vještina iz oblasti javnih politika - Institut Alternativa, (Podgorica) usvojen na XXXI sjednici Nacionalnog savjeta 15. 12. 2014. godine;
- Program obrazovanja zaposlenih u vaspitno-obrazovnim ustanovama o postupanju, prevenciji i zaštiti djece i mladih od nasilja u porodici - SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica, usvojen na II sjednici Nacionalnog savjeta za obrazovanje, drugog saziva, 30. 6. 2015. godine;
- Program obrazovanja za stručno usavršavanje pedijatara za prepoznavanje

seksualnog zlostavljanja djece - SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica, akreditovan 2018. godine na Nacionalnom savjetu za obrazovanje;

- Program obrazovanja za sticanje osnovnih znanja i vještina iz oblasti radijskog novinarstva – šansa za uspješnu društvenu integraciju osoba sa oštećenim vidom- Kulturni centar „Homer“ Podgorica, usvojen na V sjednici Nacionalnog savjeta za obrazovanje, drugog saziva, 9. 11. 2015. godine;
- Program obrazovanja osoba oštećenog vida za razvoj digitalne ključne kompetencije – sticanje osnovnih znanja i vještina za rad na računaru - Kulturni centar „Homer“ Podgorica, usvojen na V sjednici Nacionalnog savjeta za obrazovanje, drugog saziva, 9. 11. 2015. godine;
- Program obrazovanja osoba oštećenog vida za razvoj digitalne ključne kompetencije – primjena programa reprodukcije audio sadržaja - sounde forge, adobe audition i winap - Kulturni centar „Homer“ Podgorica, usvojen na V sjednici Nacionalnog savjeta za obrazovanje, drugog saziva, 9. 11. 2015. godine;
- Program obrazovanja za osposobljavanje osoba oštećenog vida za korišćenje Brajevog pisma i rad u Brajevoj štampariji - Organizacija slijepih Podgorica, Danilovgrad i Kolašin usvojen na VII sjednici Nacionalnog savjeta za obrazovanje, drugog saziva, 18. 3. 2016. godine;
- Program obrazovanja za osposobljavanje za internu reviziju - Institut za internu reviziju Crne Gore, usvojen na XV sjednici Nacionalnog savjeta za obrazovanje drugog saziva 3. 7. 2017. godine.

Samo tri nevladine organizacije su licencirale ustanove za obrazovanje odraslih u skladu sa procedurom predviđenom Zakonom o opštem obrazovanju i vaspitanju¹⁹, Zakonom o obrazovanju odraslih²⁰ i Pravilnikom o bližim uslovima za osnivanje ustanova u oblasti obrazovanja i vaspitanja²¹. To su: **SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić, Centar za razvoj agrara i Udruženje paraplegičara Mojkovac i Bijelo Polje koje je osnovalo privatnu ustanovu organizatora obrazovanja odraslih „MS EDUKO“ u Bijelom Polju.**

Najveći broj akreditovanih programa nevladinih organizacija su programi obrazovanja za sticanje stručnih kvalifikacija i programi obrazovanja za sticanje i unapređenje ključnih vještina i ključnih kompetencija. Manji broj akreditovanih programa pripada trećoj grupi neformalnih programa obrazovanja za sticanje znanja i vještina za građansku demokratiju, zaštitu životne sredine, održivi razvoj, život u porodici, uspješnu društvenu integraciju, podizanje kvaliteta života, zdravstvenu edukaciju, socijalne vještine, treće životno doba i sl.

S druge strane, najveći broj aktivnosti i programa koje nevladine organizacije realizuju u praksi, bez formalne akreditacije su aktivnosti i programi koji pripadaju trećoj grupi neformalnih programa obrazovanja. U prilog tome govore podaci objavljeni u publikaciji Centra za stručno obrazovanje „Obrazovanje odraslih - Uloga nevladinih organizacija”²², koja je pripremljena u okviru projekta „EPALE Nacionalni servis podrške za Crnu Goru“. U publikaciji su predstavljene aktivnosti 32 nevladine organizacije na polju obrazovanja odraslih i date su smjernice za njihovo aktivno uključivanje u jedinstven nacionalni sistem obrazovanja i učenja odraslih. Evidentno je da najveći broj nevladinih organizacija koje su popunile upitnike realizuje svoje aktivnosti i programe u sljedećim oblastima: ljudska i manjinska prava, građanska demokratija, omladinska politika, zaštita životne sredine, socijalna inkluzija, evroatlantske integracije, razvoj civilnog društva, razvoj ključnih kompetencija, volonterizam i slično. Njihove aktivnosti i programi su namijenjeni najraznovrsnijim ciljnim grupama: mladima, pripadnicima romske i egipćanske populacije, osobama sa invaliditetom, žrtvama

19 („Službeni list RCG“, br. 64/02, 31/05 i 49/07 i „Službeni list CG“, br. 45/10, 45/11, 36/13 i 39/13).

20 („Službeni list RCG“, br. 21/2011 i „Službeni list“, br. 47/17).

21 („Službeni list RCG“, br. 40/06).

22 https://cdn5.fpfis.tech.ec.europa.eu/epale/cdn/farfuture/D9q0BPc_cHsKRiHz_dBcCor9U5-93kttttJ6QHXXCol/mtime:1542285246/sites/epale/files/obrazovanje_odraslih_-_uloga_nvo_-_elektronska.pdf

rodno zasnovanog nasilja, nezaposlenima, zaposlenima u državnim organima i ustanovama, političkim partijama, nevladinim organizacijama, predstavnicima medija, privrednog sektora itd. Najčešće metode putem kojih nevladine organizacije realizuju svoje aktivnosti odnosno programe su seminari, treninzi, radionice, kursevi, panel diskusije/debate, predavanja.

Na osnovu uporedne analize podataka objavljenih u u publikaciji „Obrazovanje odraslih - Uloga nevladinih organizacija”, kao i podataka objavljenim u spisku licenciranih organizatora obrazovanja odraslih i spisku akreditovanih programa Centra za stručno obrazovanje, uočeno je da je sedam²³ od ukupno 32 nevladine organizacije koje su popunile upitnike akreditovalo svoje programe obrazovanja, dok je samo jedan licencirani organizator obrazovanja odraslih (SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja). Dakle, evidentno je da je postoje izvjesni problemi kada je riječ o procesu akreditacije programa i licenciranja organizacije za izvođenje programa obrazovanja odraslih.

Prije svega, nevladine organizacije nijesu u dovoljnoj mjeri upoznate s procedurama akreditacije programa i licenciranja ustanova za obrazovanje odraslih. Takođe, postoji potreba prikupljanja dodatnih informacija o NVO koje su aktivne u oblasti obrazovanja i učenja odraslih, posebno imajući u vidu činjenicu da pored NVO koje su učestvovala u prethodno navedenom istraživanju, brojne druge nevladine organizacije realizuju različite programe i aktivnosti u oblasti obrazovanja odraslih. Samim tim, postoji potreba za sveobuhvatnijom analizom koja bi obezbijedila veći uzorak NVO koje se bave obrazovanjem odraslih i time obezbijedila detaljnije podatke između ostalog i o razlozima neakreditacije programa i nelicenciranja organizacija. Takođe, potrebno je imati u vidu činjenicu da NVO realizuju svoje programe obrazovanja kroz projekte koji se dominantno finansiraju iz javnih fondova. Svakako, kada je u pitanju finansijski aspekt, najproblematičnije pitanje je obezbjeđenje finansijskog iznosa koji nevladina organizacija mora obezbijediti za licenciranje organizacije za obrazovanje odraslih (taksa u iznosu 1.000 eura i bankarska garancija ili dokaz o uplati i oročavanju odgovarajućeg iznosa sredstava na tri godine). Imajući u vidu navedeno, uočena je potreba analize procedura za licenciranje organizacije i mogućnosti njenog prilagođavanja potrebama i izazovima NVO sektora u smislu njegove finansijske održivosti.

Pored navedenih problema, u Planu obrazovanja odraslih 2019-2022. konstatuje se da je potrebno povećati obuhvat, raznovrsnost i kvalitet ponude programa za neformalno obrazovanje, i to za sve uzrasne grupe, a posebno za mlade, kao i da ta ponuda trenutno nije regionalno ujednačena. Kada je riječ o obukama, seminarima, radionicama i programima koje realizuju NVO i biznis sektor, ne postoje standardi niti kontrola kvaliteta (ovo se ne odnosi na programe neformalnog obrazovanja odraslih, koji su regulisani zakonom), što je stanje koje treba mijenjati.

UČEŠĆE NVO U IZRADI JAVNIH POLITIKA U OBLASTI OBRAZOVANJA I UČENJA ODRASLIH U 2018. GODINI

Kada je riječ o učešću NVO u izradi javnih politika koje se odnose na obrazovanje odraslih, organi državne uprave su u skladu s Uredbom o izboru predstavnika nevladinih organizacija u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javne rasprave u pripremi zakona i strategija²⁴, dužni da prilikom izrade zakona i strategija konsultuju NVO sektor, kao i da relevantne predstavnike NVO sektora uključe u sastav radnih grupa ili drugih radnih tijela za sagledavanje pitanja od zajedničkog interesa ili za normativno uređivanje odgovarajućih pitanja. Tokom 2018. godine, Ministarstvo prosvjete je konsultovalo nevladine organizacije prilikom izrade sljedećih akata iz oblasti obrazovanja odraslih:

1. Sektorske analize za utvrđivanje prijedloga prioritetnih oblasti od javnog interesa i potrebnih sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija iz državnog budžeta u 2019. godini za oblast podrška obrazovanju odraslih;
2. Sektorske analize za utvrđivanje prijedloga prioritetnih oblasti od javnog interesa i potrebnih sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija iz državnog budžeta u 2019. godini za oblast inkluzivnog obrazovanja.

Takođe, Ministarstvo prosvjete je objavilo četiri javna poziva za predlaganje predstavnika NVO u sastav sljedećih radnih grupa i tijela:

3. Komisije za raspodjelu sredstava nevladinim organizacijama u 2018. godini u oblasti podrška cjeloživotnom i preduzetničkom učenju - predložen 1 kandidat, ali NVO koje su predložile kandidata nijesu ispunile jedan od uslova traženih konkursom;
4. Komisije za raspodjelu sredstava nevladinim organizacijama u 2018. godini u oblasti podrška inkluzivnom obrazovanju - izabran 1 predstavnik NVO;
5. Radne grupe za izradu Prijedloga plana obrazovanja odraslih za period 2019-2022. godine - nije bilo prijavljenih kandidata;
6. Radne grupe za izradu Prijedloga akcionog plana sprovođenja Strategije cjeloživotne karijerne orijentacije za 2019. i 2020. godinu - nije bilo prijavljenih kandidata.

Činjenica da nije bilo zainteresovanih kandidata za radne grupe za izradu ključnih strateških i planskih dokumenata iz obrazovanja odraslih može ukazivati na nedovoljno specifična znanja i vještine NVO u ovoj oblasti, ali takođe i na njihovu nedovoljnu zainteresovanost i motivisanost za ovaj vid saradnje. Izostanak učešća NVO u izradi strateških i planskih dokumenata utiče na kvalitet ovih dokumenata i ima za posljedicu nedovoljnu koordinaciju aktivnosti državnog i nevladinog sektora na ovom polju. Problem nedovoljne koordinacije između civilnog i javnog sektora prepoznat je i u prethodnoj Analizi obrazovanja odraslih u Crnoj Gori²⁵ u kojoj se konstatuje da se u Strategiji obrazovanja odraslih i prethodnom Planu obrazovanja odraslih u planiranju mjera i aktivnosti kao realizatori navodi uopšteno formulacija NVO. I u važećem Planu obrazovanja odraslih nije precizirana konkretna nevladina organizacija koja može biti partner u realizaciji mjera, u okviru kojeg projekta i programa i u kolikom iznosu ona može pomoći realizaciju planiranih mjera i aktivnosti. Stoga je neophodno da nevladine

24 <http://www.nvo.mju.gov.me/biblioteka/uredbe>

25 <http://www.cso.gov.me/biblioteka/dokument>

organizacije pokažu proaktivniji i odgovorniji pristup u procesu kreiranja javnih politika u ovoj oblasti i u znatno većoj mjeri učestvuju u planiranju aktivnosti. S druge strane, institucije moraju poboljšati efikasnost i planiranje procesa konsultacija kako bi se obezbijedila istinska, a ne samo formalna inkluzivnost civilnog sektora. Takođe, u cilju animiranja učešća, NVO institucije mogu učiniti još vidljivijim javne pozive za konsultovanje, javne rasprave i radne grupe. U prilog potrebe suštinskog konsultovanja govore i podaci Izvještaja Evropske komisije za 2018. godinu u kojem se konstatuje da postoje mehanizmi kroz koje Vlada može konsultovati ogranizacije civilnog društva, ali su za te mehanizme potrebni dodatni resursi, jasna pravila i iskrena uključenost na obje strane. Takođe, jedna od preporuka Evropske komisije je da je potrebno ojačati kapacitete Vlade za sprovođenje reformi, transparentnost i učešće zainteresovanih strana, a kroz koordinirani rad na izradi politika treba obezbijediti koherentnost sistema kreiranja politika.

PRIKAZ MJERA I AKTIVNOSTI NEVLADINIH ORGANIZACIJA U PRIMJENI JAVNIH POLITIKA IZ OBLASTI OBRAZOVANJA ODRASLIH U 2018. GODINI

Za razliku od Zakona o obrazovanju odraslih, **Strategija obrazovanja odraslih Crne Gore 2015-2025. prepoznaje nevladine organizacije kao ključne činioce socijalnog dijaloga koji pored predstavnika poslodavaca, sindikata i državnih institucija imaju važnu ulogu u razvoju obrazovanja odraslih i promociji cjeloživotnog učenja.** Stoga je i jedan od strateških ciljeva ostvarivanje snažnijeg doprinosa socijalnih partnera u finansiranju, planiranju i razvoju sistema obrazovanja odraslih. S druge strane, u Strategiji se navodi da ne postoje pouzdani podaci o ulaganju nevladinih organizacija i drugih socijalnih aktera u različite oblike obrazovanja odraslih, što govori o potrebi vođenja evidencije i bolje koordinacije socijalnih partnera u ovoj oblasti. Takođe, nedostatak je i nepostojanje jedinstvene baze podataka o učešću odraslih građana u različitim programima osposobljavanja i usavršavanja.

Nevladine organizacije su prepoznate u **Planu obrazovanja odraslih 2019-2022.** kao partneri Vladinih obrazovnih ustanova u realizaciji sljedećih mjera:

- Planiranje i sprovođenje aktivnosti koje doprinose povećanju nivoa funkcionalne pismenosti građana;
- Stvaranje partnerske mreže sa NVO sektorom u pogledu realizacije edukativnih sadržaja i aktivnosti iz domena djelovanja pojedinih NVO-a;
- Proširivanje partnerstava sa lokalnim akterima uključenim u profesionalnu obuku za CŽU (lokalne vlasti, sindikat, biro i rada, centri za obuku);
- Razvijanje stručnih kvalifikacija potrebnih tržištu rada;
- Realizovanje programa i projekata za psihološko osnaživanje nezaposlenih lica radi uključivanja u programe aktivne politike zapošljavanja i programe profesionalne rehabilitacije;
- Razvijanje programa stručnog usavršavanja zaposlenih;

- Iniciranje razvijanja mehanizama uz učešće socijalnih partnera i organizacija civilnog društva za omogućavanje slobodnog pristupa osposobljavanju zaposlenih²⁶ (npr. vaučeri za učenje, subvencioniranje troškova učenja, usaglašavanje vremena za rad i učenje i sl.)

Kada je riječ o realizaciji Godišnjeg plana obrazovanja, prema Izvještaju o realizovanim aktivnostima Godišnjeg plana obrazovanja odraslih za 2018. godinu, nevladine organizacije su učestvovala u sljedećim aktivnostima:

- Razvijanje programa obrazovanja za sticanje znanja i vještina iz različitih oblasti;
- Na tom planu, NVO SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja iz Podgorice je uz podršku Centra za stručno obrazovanje pripremio Program obrazovanja za stručno usavršavanje pedijataru za prepoznavanje seksualnog zlostavljanja djece. Takođe, Centar za stručno obrazovanje je pružio podršku Institutu internih revizora u izradi Programa obrazovanja za osposobljavanje za procjenu nekretnina, postrojenja i opreme i kapitala.
- Jačanje partnerskih veza sa NVO kroz organizovanje različitih edukativnih aktivnosti i sprovođenje istraživanja kod registrovanih NVO koje se bave obrazovanjem odraslih;
- Na tom polju, Centar za stručno obrazovanje je u okviru EPALE projekta u saradnji i sa predstavnicima NVO Centar za razvoj nevladinih organizacija CRNVO i NVO Juventas objavio publikaciju „Obrazovanje odraslih u Crnoj Gori – uloga nevladinih organizacija“. Takođe, u cilju promovisanja cjeloživotnog obrazovanja i učenja Centar za stručno obrazovanje je u okviru manifestacije „XVII Dani obrazovanja odraslih“ organizovao okrugli sto za predstavnike NVO i ostalih stejkholdera, na kojem je prezentovana ova publikacija. Publikacija je promovisana i na završnoj EPALE konferenciji „Andragoške kompetencije nastavnika“, a prevedena je i na engleski jezik i objavljena na EPALE platformi, kao i sajtu CRNVO-a. EPALE platforma je elektronska platforma za obrazovanje i učenje kao i stručno usavršavanje profesionalaca u obrazovanju odraslih, na kojoj se ažuriraju informacije o sistemima i aktivnostima obrazovanja odraslih iz 36 zemalja.
- Postavljanje sadržaja na EPALE platformi (događaji, blogovi);
- Angažovano je 12 EPALE ambasadora u cilju postavljanja sadržaja na EPALE platformi, među kojima je bila angažovana predstavica NVO sektora koja je postavljala sadržaje koji su bili povezani s različitim aktivnostima NVO sektora (radionice, treninzi, konferencije u oblasti obrazovanja odraslih).

²⁶ Budućnost rada – sticanje odgovarajućih znanja i vještina za ispunjavanje potreba budućih radnim mjestima. (Mišljenje Evropskog ekonomskog i socijalnog odbora) (2018).

PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE UČEŠĆA NVO U SISTEMU OBRAZOVANJA ODRASLIH

U skladu s navedenim podacima, mogu se izdvojiti sljedeće ključne preporuke za unapređenje učešća nevladinih organizacija u nacionalnom sistemu obrazovanja odraslih:

- Intenzivirati saradnju institucija obrazovnog sistema s nevladinim organizacijama koje se bave obrazovanjem odraslih;
- Kreirati jedinstvenu bazu podataka o svim aktivnih nevladinim organizacijama koje se bave obrazovanjem odraslih, programima obrazovanja koje realizuju, izvorima i iznosima sredstava obezbijedenim za njihovu realizaciju i polaznicima tih programa;
- Unaprijediti informisanost nevladinih organizacija o procedurama akreditacije programa i licenciranja ustanova za obrazovanje odraslih. U tom cilju je potrebno da institucije i NVO koje se bave obrazovanjem odraslih organizuju različite informativne događaje, kao i da u većoj mjeri promovišu publikaciju "Obrazovanje odraslih - uloga nevladinih organizacija", koja sadrži pregled koraka za NVO u postupku akreditacije programa obrazovanja i licenciranja organizatora obrazovanja odraslih;
- Sprovođenje istraživanja u cilju ispitivanja potreba nevladinih organizacija, kao i razloga za nelicenciranje organizacija i neakreditaciju programa od strane NVO sektora;
- Sprovesti analizu zakonskih procedura za licenciranje ustanove za organizatora obrazovanja odraslih i mogućnosti njihovih prilagođavanja potrebama i izazovima NVO sektora u smislu njegove finansijske održivosti, od strane međusektorske radne grupe;
- Usklađivanje rada nevladinih organizacija sa zakonskom regulativom kojom se definiše proces licenciranja ustanova u oblasti obrazovanja odraslih, kao i sa regulativom u vezi s procesom akreditacije programa obrazovanja;
- Unaprijediti raznovrsnost i kvalitet programa neformalnog obrazovanja koje realizuju NVO i regionalno ujednačiti njihovu ponudu;
- Uspostaviti adekvatan sistem provjere kvaliteta programa neformalnog obrazovanja koje realizuju nevladine organizacije;
- Nevladine organizacije treba da u većoj mjeri učestvuju u kreiranju javnih politika u oblasti obrazovanja odraslih i pokažu proaktivniji pristup u tom pravcu;
- Obezbijediti bolju koordinaciju svih relevantnih aktera i koherentnost sistema kreiranja politika u oblasti obrazovanja odraslih.

V POGLAVLJE

**RAZVOJ KLJUČNIH
KOMPETENCIJA –
INICIJATIVE ZA
BUDUĆNOST**

Razvoj ključnih kompetencija – inicijative za budućnost

Svijet u kome živimo u 21. vijeku donosi puno izazova koji nameću potrebu da svako mora da ovlada širokim rasponom znanja i vještina, kako bi se prilagodio, između ostalog, i novim zahtjevima na tržištu rada.

Kompetencije označavaju kombinacije znanja, vještina, sposobnosti i stavova koji se razvijaju i unapređuju cijelog života. Stoga je cjeloživotno učenje jedna od glavnih karakteristika funkcionisanja u današnjem svijetu rada i zapošljavanja.

Evropska unija je 2006. godine definisala osam ključnih kompetencija ili kompetencija za 21. vijek:

- komunikacija na maternjem jeziku, koja podrazumijeva sposobnost izražavanja misli, osjećanja i činjenica, u pisanom, tako i u usmenom obliku, i u različitim kontekstima;
- komunikacija na stranim jezicima, što uključuje i poznavanje različitih kultura, međukulturno posredovanje i snalaženje u raznim situacijama na stranom jeziku;
- matematička kompetencija i osnove nauke i tehnologije, što znači korišćenje matematičkih operacija u rješavanju problema u svakodnevnim situacijama, kao i razumijevanje i tumačenje tehnologije i prirode koja nas okružuje;
- digitalna kompetencija, odnosno korišćenje elektronskih medija u poslu, komunikaciji i slobodnom vremenu; ovo uključuje i sposobnost logičkog i kritičkog razmišljanja, upravljanje informacijama i razvoj komunikacijske vještine;
- naučiti kako se uči, što uključuje sposobnost organizacije i upravljanja vremenom, rješavanje problema i logično rasuđivanje, primjena stečenog znanja u različitim kontekstima, uključujući i razvoj karijere;
- društvene i građanske kompetencije, što znači sposobnost komunikacije s pojedincima i grupama, razumijevanje sagovornika i pružanje povratnih informacija, saradnju u komunikaciji i rješavanje konflikata u raznim situacijama;
- smisao za inicijativu i poduzetništvo, što podrazumijeva kompetenciju kreiranja sopstvenih inovacija ili prihvatanja tuđih, prihvatanje odgovornosti za sopstvene postupke, sposobnost razvijanja strateške vizije i strateškog planiranja, ostvarivanje postavljenih ciljeva i razvijanje motivacije za rad;
- kulturna osviješćenost, koja podrazumijeva kreativno izražavanje i vrednovanje ideja, emocija ili iskustava putem muzike, književnosti, primijenjene umjetnosti itd.

Ključne kompetencije su važne za tri aspekta:

- kulturni kapital, odnosno lični razvoj tokom čitavog života, pri čemu ključne kompetencije treba da omoguće pojedincima da ostvare vlastite ciljeve u skladu sa svojim interesima i potrebama, kao i interesovanje za cjeloživotno učenje;
- društveni kapital, to jest aktivna građanska svijest i uključenost u društvene tokove;
- ljudski kapital, pri čemu ključne kompetencije poboljšavaju sposobnost svakog pojedinca da dobije pristojan posao na tržištu rada, u skladu sa svojim sposobnostima i interesovanjima.

Iskustva obrazovnog sistema u Crnoj Gori, ali i onih u regionu, pa i u Evropskoj uniji, pokazuju da i današnji sistem obrazovanja i dalje često uključuje tradicionalne metode

nastave i učenja i koncentrisanost na sadržaje, a ne na učenike i način na koji se uči. Upravo usmjerenost na ključne kompetencije treba da napravi prelaz s tradicionalnih metoda rada na novi pristup u cjeloživotnom učenju. To podrazumijeva dinamični skup znanja, vještina i stavova koji su primjenjivi na radnom mjestu, u komunikaciji s drugim ljudima i učešću u društvenim procesima. Kroz takav pristup, fokus je pomjeren s pukog sticanja znanja na njegovu praktičnu primjenu u raznim sferama života i rada.

Izvesno članstvo Crne Gore u Evropskoj uniji otvoriće tržište rada Unije, ali ono će biti otvoreno samo za one koji budu posjedovali navedene kompetencije. Međutim, pristupanjem Evropskoj uniji i crnogorsko tržište funkcionisaće po istim pravilima i principima, pa će ključne kompetencije biti potrebne i na našem tržištu, kao dijelu evropskog. To će zahtijevati preduzimljivost i brzo prilagođavanje uslovima tržišta, informatičku pismenost, poznavanje stranih jezika, ali i maternjeg jezika, kreativnost, inovativnost, odgovornost, komunikativnost, timski rad, fleksibilnost, toleranciju prema različitostima bilo koje vrste, kritičko i logičko razmišljanje, sposobnost rješavanja problema, odgovoran odnos prema zdravlju i životnoj sredini, primjenljivost stečenog znaja u raznim situacijama, prilagodljivost promjenama na tržištu rada i spremnost za sticanje novih kvalifikacija.

Kroz sistem obrazovanja odraslih mogu se izgraditi ili unaprijediti sve ove vještine, u skladu s potrebama svakog pojedinca. Svijest o sopstvenim kompetencijama i potrebi za njihovo dalje razvijanje, kao i njihovo povezivanje sa sopstvenim planovima i interesovanjima za obavljanje određenih poslova, ključne su za uspjeh na tržištu rada.

VI POGLAVLJE

**OBRAZOVANJE ODRASLIH
IZ UGLA NOSILACA
POSLOVA ZAPOŠLJAVANJA**

Struktura nezaposlenih lica

Na evidenciji Zavoda za zapošljavanje **na dan 31. decembar 2018. godine nalazilo se 41.378 nezaposlenih lica** (od toga je žena 23.944 ili 57,87%).

U odnosu na 31. 12. 2017. godine (51.262 lica, a od toga 30.035 žena ili 58,59%) broj nezaposlenih je smanjen za 9.884 lica ili za 19,28%.

Broj nezaposlenih
na dan 31. 12. 2017. i 31. 12. 2018. godine

Stopa nezaposlenosti, posmatrana kao odnos broja registrovanih nezaposlenih i aktivnog stanovništva, na dan 31. decembar 2018. godine, je bila 17,83%. Na isti dan prethodne godine stopa nezaposlenosti je bila 22,09%.

Na evidenciji Zavoda se nalazi 13.922 lica ili 33,64% sa I i II stepenom obrazovanja (31. 12. 2017. godine 17.019 lica ili 33,2%). Nezaposlenih sa III, IV i V stepenom obrazovanja ima 18.797 ili 45,43% (31. 12. 2017. godine 24.312 ili 47,43%), a sa VI, VII i VIII stepenom obrazovanja 8.659 lica ili 20,93% (31. 12. 2017. godine 9.931 lice ili 19,37%).

Nezaposleni po kvalifikacionoj strukturi
na dan 31. 12. 2017. i 31. 12. 2018. godine

Najviše nezaposlenih, na dan 31. decembar 2018. godine, imali su Područna jedinica Berane, za opštine Berane, Plav, Andrijevica, Rožaje, Gusinje i Petnjica – 11.863 lica ili 28,67% (31.

12. 2017. godine 13.409 lica ili 26,16%) i Područna jedinica Podgorica, za Podgoricu, Kolašin, Danilovgrad, Cetinje, Tuzi i Golubovce – 11.751 lice ili 28,4% (31. 12. 2017. godine 15.355 lica ili 29,95%).

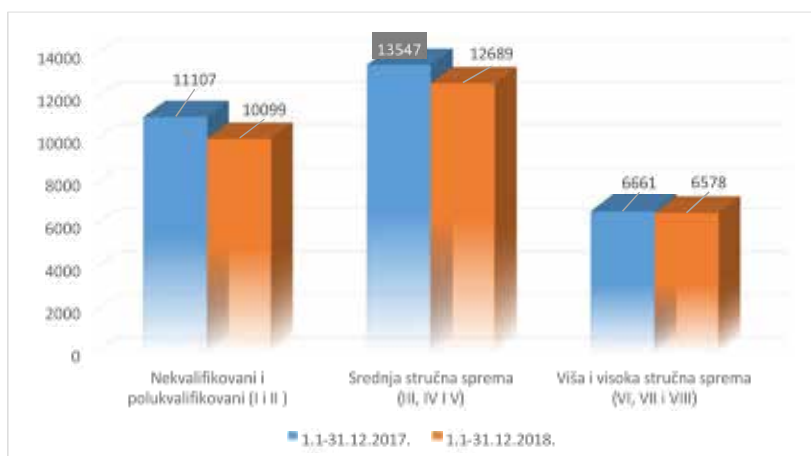
Najmanji broj nezaposlenih lica je na području Područne jedinice Herceg Novi, za opštine Herceg Novi, Kotor i Tivat 1.950 ili 4,71% (31. 12. 2017. godine 2.757 ili 5,38%), Područna jedinica Pljevlja, za opštine Pljevlja i Žabljak 2.387 ili 5,77% (31. 12. 2017. godine 2.855 ili 5,57%) i Područna jedinica Bar, za opštine Bar, Budva i Ulcinj 4.352 lica ili 10,52% (31.12.2017. godine 5.398 lica ili 10,53%).

Po osnovu starosne strukture, lica starosti do 25 godina ima 5.362 ili 12,96% (31. 12. 2017. godine 7.188 ili 14,02%) od ukupnog broja nezaposlenih, a lica starosti preko 50 godina 12.698 ili 30,69% (na dan 31. 12. 2017. godine 14.458 ili 28,2%).

Osnovni pokazatelji apsorpcione moći tržišta rada su obim i struktura tražnje radne snage iskazane brojem slobodnih radnih mjesta koja poslodavci prijavljuju Zavodu za zapošljavanje i obim i struktura zapošljavanja u odnosu na prijavljenu tražnju.

U 2018. godini **oglašeno je 29.366 slobodnih radnih mjesta** kroz 15.806 prijava o slobodnim radnim mjestima. U odnosu na 2017. godinu, prijavljeno je 1.949 ili 6,22% manje slobodnih radnih mjesta. Od ukupnog broja oglašanih slobodnih radnih mjesta 2.148 ili 7,31% je radni odnos na **neodređeno** vrijeme, 20.384 ili 69,41% je radni odnos na **određeno** vrijeme, 228 ili 0,78% su **pripravnici**, 6.498 ili 22,13% su **sezonski poslovi** i 108 ili 0,37% su ostale vrste radnog odnosa (pripravnik–volonter, dopunski rad, privremeni i povremeni poslovi, privremeno radno angažovanje, zapošljavanja invalida).

Oglašena slobodna radna mjesta
u 2017. i 2018. godini

Najviše slobodnih radnih mjesta je oglašeno za lica sa stečenom kvalifikacijom nivoa obrazovanja I₂ 7.535 ili 25,66%, zatim za lica sa stečenom kvalifikacijom nivoa IV₁ 6.580 ili 22,41% i nivoa obrazovanja III 5.933 ili 20,2%.

Najviše slobodnih radnih mjesta je oglašeno u Podgorici 6.399 ili 21,79%, Budvi 5.234 ili 17,82% i Herceg Novom 4.674 ili 5,92%.

Posmatrano prema **vrsti radnog mjesta** 12.882 ili 43,86% su **novootvorena** radna mjesta, a 16.484 ili 56,14% su **upražnjena** radna mjesta. Od ukupno oglašanih slobodnih radnih mjesta 29.138 ili 99,22% su **potrebe za radnicima**, a 228 ili 0,78% su iskazane **potrebe za pripravnici**.

Stručni tretman nezaposlenih lica

Informisanje o mogućnostima i uslovima zapošljavanja

Zavod za zapošljavanje je u 2018. godini kontinuirano pružao usluge informisanja tražiocima zaposlenja, poslodavcima, zaposlenim licima, studentima, učenicima i drugim korisnicima ovih usluga. Ove usluge pružane su besplatno, neposrednim kontaktom s korisnikom usluga, na anonimnom nivou, putem brošura i drugih informativnih materijala, kao i web stranice Zavoda.

Zavod je u 2018. godini za sva novoprijavljena nezaposlena lica koja se prvi put prijavljuju na evidenciju nezaposlenih pružio usluge informisanja o pravima i obavezama koje imaju dok se nalaze na evidenciji Zavoda, o tražnji za pojedinim zanimanjima, o strukturi ponude zanimanja, ukazujući im na potrebe tržišta rada za određenim znanjima, vještinama i kompetencijama i značaju njihove aktivne uloge u traženju zaposlenja, odnosno uključivanja u programima aktivne politike zapošljavanja.

Zavod za zapošljavanje je tokom 2018. godine kontinuirano sprovodio savjetodavne usluge za nezaposlena lica usmjerene na zapošljavanje, povećanje zapošljivosti i rješavanje problema socijalne isključenosti. Za pružanje savjetodavnih usluga nezaposlenim licima korišćen je intervju, kao osnovni metod pružanja usluga u zapošljavanju, kojim se prepoznaju prenosive i druge vještine nezaposlenih lica stečene radom ili obrazovanjem i utvrđuje njihov radni potencijal za zapošljavanje na otvorenom tržištu rada. Istovremeno, intervju je način za utvrđivanje stepena zapošljivosti i izradu planova zapošljavanja nezaposlenih lica.

U 2018. godini sprovedene su savjetodavne usluge za nezaposlena lica, kroz 41.570 intervjua i 349.524 individualnih planova zapošljavanja.

Programi obrazovanja i osposobljavanja odraslih

Programi obrazovanja i osposobljavanja obuhvataju aktivnosti kojima se nezaposlenim licima pruža mogućnost da inoviraju znanje u okviru istog zanimanja i nivoa obrazovanja, steknu stručne kvalifikacije, odnosno znanja i vještine potrebne za obavljanje poslova u okviru zanimanja, radi povećanja zapošljivosti, odnosno, zapošljavanja ovih lica.

Ciljnu grupu programa čine lica s neadekvatnim znanjima i vještinama, suficitarnih zanimanja, dugoročno nezaposlena lica, pripadnici RE populacije, korisnici novčane naknade i drugih socijalnih davanja, kao i druga lica pripremljena za uključivanje u ovu mjeru aktivne politike zapošljavanja.

Programi obrazovanja i osposobljavanja odraslih su u 2018. godini realizovani za 1.295 nezaposlenih lica, u saradnji sa 47 licenciranih organizatora obrazovanja odraslih. U programe sticanja stručnih kvalifikacija uključena su 554 lica, a u programe sticanja znanja i vještina 741 nezaposleno lice.

Sticanjem stručnih kvalifikacija učesnici su povećali mogućnost zapošljavanja, prije svega u uslužnim djelatnostima (306 lica), ugostiteljstvu i turizmu (101 lice) i građevinarstvu (98 lica). Programi obrazovanja za učenje engleskog, njemačkog i ruskog jezika realizovani su

za 373 lica, za učenja rada na računaru za 156, za obuku vozača "B", "C", "D" i "E" kategorije za 202 lica i programi obrazovanja za sticanje preduzetničkih znanja i vještine za 10 lica.

Učešće lica ženskog pola je 52,8%, mladih 38,6% i dugoročno nezaposlenih lica 39,5%. Oko 40% učesnika ove mjere su lica iz opština Sjevernog regiona.

Posmatrano po nivoima obrazovanja, najviše je učesnika III i IV nivoa - 58%, VII nivoa obrazovanja - 28% i sa završenom osnovnom školom - 14%.

Programi sticanja stručnih kvalifikacija za 42 učesnika, kao i programi sticanja ključnih vještina za 69 učesnika još nijesu završeni. Od ukupnog broja učesnika programa koji su završeni u izvještajnom periodu zaposlena su 63 lica, od kojih su 39 uspješni učesnici programa sticanja stručnih kvalifikacija, a 24 programa sticanja ključnih vještina. Za učesnike za koje programi nijesu završeni, kao i za učesnike koji su program završili u 2018. godini, ocjena značaja programa, praćena kroz broj zaposlenih, vršiče se u periodu do šest mjeseci po završetku programa.

Učešće lica koja su uključena u programe obrazovanja i osposobljavanja odraslih u ukupnom broju učesnika programa aktivne politike zapošljavanja u 2018 godini, iznosi 34,6%.

Učešće sredstava utrošenih za realizaciju programa obrazovanja i osposobljavanja odraslih u ukupno utrošenim sredstvima za realizaciju programa aktivne politike zapošljavanja, u izvještajnom periodu, iznosi 16,2%.

Za vrijeme trajanja programa oko 40% učesnika je koristilo pravo na novčanu pomoć. Učešće sredstava utrošenih po ovom osnovu, u ukupno utrošenim sredstvima za ovu namjenu, u izvještajnom periodu, iznosi 63%.

Javni radovi

Polazeći od programskih zadataka utvrđenih na osnovu potreba i mogućnosti lica otežanog zapošljavanja i potreba korisnika programa od javnog interesa, Zavod za zapošljavanje, i u 2018. godini, u okviru raspoloživih sredstava za ove namjene, realizuje programe javnog rada.

Javni rad se sprovodio u saradnji sa ministarstvima, lokalnim upravama, javnim ustanovama, nevladinim sektorom, poslodavcima i drugim pravnim licima, kroz programe socijalne zaštite, ekološke, obrazovne kulturne i druge slične programe utemeljene na društveno korisnom i neprofitabilnom radu koji na tržištu ne stvara nelojalnu konkurenciju.

U javnom radu *Personalni asistent*, zaposleno je 507 lica, na određeno vrijeme, u trajanju od četiri do šest mjeseci, na pružanju pomoći i podrške za 1.221 lice sa invaliditetom.

U cilju pružanja podrške starim licima u stanju socijalne potrebe, sprovodi se program javnog rada *Njega starih lica*. U ovom programu, zaposleno je 117 lica, na određeno vrijeme, u trajanju od četiri do šest mjeseci, na poslovima gerontodomaćina/ice, za 920 korisnika programa.

Kroz programe zaštite životne sredine, obrazovnih, kulturnih i drugih društveno korisnih programa angažovano je 639 lica iz evidencije Zavoda na određeno vrijeme u u trajanju od tri do šest mjeseci. Učešće dugoročno nezaposlenih lica, odnosno lica koja su na evidenciji nezaposlenih duže od šest mjeseci i koja su zbog posljedica prolongirane nezaposlenosti nedovoljno konkurentna na tržištu rada, iznosi 27,68%. Lica ženskog pola, u navedenim programima učestvuju sa 58,93%, dok je učešće mladih do 24 godine života 11,80%,

odnosno do 30 godina 28,51%. Posmatrano, prema nivoima obrazovanja učešće lica sa završenom osnovnom školom iznosi 18,12%, sa srednjom školom 61,92%, dok je učešće lica sa visokom školskom spremom 19,95%.

Posmatrano po regionima, najviše uključenih lica je iz opština Sjevernog regiona 59,27%, zatim iz opština Središnjeg regiona 30,75%, dok je najmanje lica uključeno iz opština Primorskog regiona 9,97%.

Osim navedenih programa, u cilju adekvatne pripreme Crne Gore za turističku sezonu, Zavod za zapošljavanje u saradnji sa Ministarstvom održivog razvoja i turizma, JP Morskim dobrom, opštinama Glavnim gradom - Podgorica, Prijestonicom Cetinje i javno komunalnim preduzećima, realizuje projekat *Neka bude čisto*, u trajanju četiri mjeseca. Kroz ovaj projekat zaposlena su 82 nezaposlena lica iz evidencije Zavoda, na poslovima čišćenja i održavanja magistralnih i regionalnih puteva u Crnoj Gori u dužini 1.300 km.

Za lica za koja je realizacija programa u toku, kao i za 69,6 % učesnika koji su program završili u toku 2018. godine, ocjena značaja programa praćena kroz broj zaposlenih lica, vršiće se u periodu do šest mjeseci po realizaciji programa. Od 936 lica za koje su programi javnog rada završeni, u izvještajnom periodu je zaposleno 41 lice.

Učešće lica uključenih u programe javnog rada u ukupnom broju učesnika aktivne politike zapošljavanja u 2018. godini, iznosi 35,9%.

Učešće sredstava utrošenih za realizaciju javnih radova u ukupno utrošenim sredstvima za realizaciju programa aktivne politike zapošljavanja, u izvještajnom periodu, iznosi 56%.

Učešće domaće i strane radne snage na sezonskim poslovima

Tržište rada u Crnoj Gori karakteriše naglašen karakter sezonskog zapošljavanja, kao posljedica izmijenjene privredne strukture tokom procesa tranzicije. U tom kontekstu prisutan je i manji obim zapošljavanja domaće radne snage, a povećan obim zapošljavanja stranaca, što je specifičnost i izuzetak u odnosu na obim zapošljavanja stranaca u drugim zemljama regiona.

Ova pojava je prisutna već relativno duži vremenski period, a posljednjih nekoliko godina je u stalnom rastu. Razlog tome su, prije svega, okolnosti da je u Crnoj Gori izražen deficit u ponudi nekih zanimanja iz oblasti, prije svega, građevinarstva, turizma i ugostiteljstva, u vrijeme najintenzivnijeg obavljanja poslova u tim djelatnostima i činjenice da je u zemljama iz okruženja izražena nezaposlenost, što neminovno povećava pritisak relativno bogate spoljne ponude radne snage na crnogorskom tržištu rada i pruža mogućnost zadovoljavanja potreba poslodavaca po obimu, strukturi i dinamici i to, po pravilu, jeftinijom radnom snagom.

Veoma je važno prepoznati uzroke zašto poslodavci preferiraju stranu radnu snagu, zašto domaća radna snaga nije motivisana da radi na sezonskim poslovima i zašto ne želi da se kreće iz jednog regiona u drugi. Svakako, ne bi se moglo jednoznačno konstatovati da su vještine nezaposlenih neusaglašene sa zahtjevima poslodavaca isključiv razlog malom angažovanju domaće radne snage na sezonskim poslovima. U nekim slučajevima razlog nedovoljnoj mobilnosti mogu biti uslovi koje nude poslodavci u pogledu smještaja, ishrane i zarada.

Obrazovanje i osposobljavanje u cilju većeg obuhvata domaće radne snage, prevashodno za one poslove na kojima se dominantnije zapošljava strana radna snaga, neophodne su aktivnosti svih aktera na tržištu rada, kao i realizacija mjera Aktivne politike zapošljavanja koje podstiču zapošljavanje domaće radne snage, prioritetno u turizmu i ugostiteljstvu.

Takođe, neophodan je inovativniji pristup u ostvarenju ovog cilja, naročito u pogledu produženja sezone, ali i podrške aktivnostima koje omogućavaju da radnici lakše steknu portfolio vještina za različite poslove zavisno od sezone.

Osnovni indikator napretka i dinamike razvoja u cilju valorizacije mogućnosti sezonskog rada u Crnoj Gori je povećanje zapošljavanja crnogorske radne snage na poslovima sezonskog karaktera za 30% do 2020. godine.

U 2018. godini Zavodu za zapošljavanje su se, kroz proces posredovanja, obratili poslodavci s iskazanim potrebama za zapošljavanje 2.105 sezonskih radnika. Posredovano je za 4.236 kandidata, a zaposleno je 9.229 sezonskih radnika s evidencije Zavoda za zapošljavanje Crne Gore.

Profesionalna orijentacija

Opšti programi profesionalne orijentacije

Zavod realizuje opšte i posebne programe profesionalne orijentacije. Opšti obuhvataju profesionalno informisanje i profesionalno savjetovanje, a u odnosu na metod rada se dijele na individualne i grupne. Individualni programi profesionalne orijentacije podrazumijevaju u prosjeku dva susreta savjetnika za profesionalnu orijentaciju i korisnika, dok se grupni programi baziraju na radioničarskom tipu rada, gdje korisnici kroz grupne i individualne aktivnosti usvajaju znanja i vještine. Grupni rad uključuje od 7 do 16 učesnika, dok se vremenski okvir pružanja usluga kreće od 45 do 90, odnosno 270 minuta dnevno, zavisno od strukture programa. Opšti programi profesionalne orijentacije podrazumijevaju pružanje usluga profesionalnog informisanja; profesionalnog savjetovanja; psihološke obrade uz primjenu odgovarajuće testovne materije i predselekciju, odnosno selekcije za zapošljavanje ili uključivanje u programe aktivne politike zapošljavanja.

Tabela - Prikaz korisnika usluga opštih programa profesionalne orijentacije u 2018. godini

	Lica koja su koristila usluge profesionalne orijentacije					
	Nezapo-sleni	Poslo-davci	Učenici	Roditelji	Studenti	Lica koja traže promjene zaposlenja
Prof. informisanje grupno	1.730	10	3.677	/	334	5
Prof. informisanje individualno	2.032	176	716	198	262	25
Prof. savjetovanje grupno	840	/	1.656	/	25	/
Prof. savjetovanje individualno	2.442	157	540	257	44	25

Tokom 2018. godine, najveći broj lica koristio je uslugu grupnog profesionalnog informisanja (5.756 lica, od kojih se 1.730 lica nalazilo u evidenciji nezaposlenih), a uslugu individualnog profesionalnog informisanja (3.409 lica). Psihološka obrada servisirana je za 1.676 korisnika, a individualno profesionalno savjetovanje servisirano je za 2.442 nezaposlena lica i 584 lica koja su u procesu školovanja. Grupnim profesionalnim savjetovanjem obuhvaćeno je 2.521 lice. Proces selekcije prošlo je 774 lica.

Posebni programi profesionalne orijentacije

Program „Podsticanje karijernog razvoja neposredno zapošljivih nezaposlenih lica”

Program “Podsticanje karijernog razvoja neposredno zapošljivih nezaposlenih lica” namijenjen je licima koja se prvi put prijavljuju na evidenciju Zavoda za zapošljavanje, a u funkciji podsticanja profesionalnog razvoja kandidata za zapošljavanje.

Program se realizuje, kroz radionice, u trajanju od jednog do tri dana. Koncipiran je tako da sažima program usmjeren ka socijalnoj formi, program fokusiran na informisanje, motivisanje i aktivno traženje zaposlenja. Broj učesnika u izvještajnom periodu prikazan je u tabeli.

Tabela - Korisnici usluga Programa “Podsticanje karijernog razvoja neposredno zapošljivih”

OPŠTI PROGRAMI	Broj seminara	Broj učesnika
Program jednodnevne radionice	40	430
Program dvodnevne radionice	9	113
Program trodnevne radionice	1	16
Ukupno	50	559

Program “Podsticanje karijernog razvoja neposredno zapošljivih” završilo je 559 lica.

Informator o upisu u srednju školu namijenjen svršenim osnovcima štampan je u 8.000 primjeraka i u maju je distribuiran u svim osnovnim školama u Crnog Gori.

Tokom Podgoričkog sajma knjiga i obrazovanja, savjetodavni intervju o karijeri prošlo je 106 lica, dok je 266 lica informisano o uslugama Zavoda. Ovom prilikom je distribuirano preko 250 flajera o zapošljavanju maturanata i studenata na sezonskim poslovima i preko 400 flajera o uslugama profesionalne orijentacije koje je moguće dobiti u Zavodu.

Program osposobljavanja i zapošljavanja mladih na poslovima suzbijanja neformalnog poslovanja »Stop sivoj ekonomiji«

Zavod za zapošljavanje u saradnji s Ministarstvom rada i socijalnog staranja, Ministarstvom finansija – Poreskom upravom, Ministarstvom unutrašnjih poslova – Upravom policije i Upravom za inspekcijske poslove, realizovao je Program osposobljavanja i zapošljavanja mladih sa stečenim visokim obrazovanjem na poslovima sprečavanja neformalnog poslovanja “Stop sivoj ekonomiji”. Ciljevi realizacije ovog programa su podrška mladima u rješavanju problema nezaposlenosti podizanjem njihovih radnih kapaciteta, kao i sprečavanje sive ekonomije na tržištu rada s posebnim akcentom na neformalno poslovanje. Kako neformalno poslovanje kao paralelna aktivnost formalnom - regularnom poslovanju negativno utiče na integraciju mladih na tržištu rada, a time i na njihov socijalno-ekonomski status, programskim aktivnostima omogućeno je učesnicima da neposrednim djelovanjem utiču na stvaranje kvalitetnijeg tržišnog ambijenta.

Programom je obuhvaćeno 180 nezaposlenih lica sa stečenim visokim obrazovanjem, do 30 godina života i s radnim iskustvom u najkraćem trajanju od devet mjeseci, što predstavlja oko 10 % ukupnog broja potencijalnih učesnika ovog programa. Učesnici programa su, u realnoj radnoj sredini, pružali tehničku podršku i pomoć službenim licima Uprave za inspekcijske poslove – 60 učesnika, Uprave policije – 40 i Poreske uprave – 80 učesnika, u suzbijanju neformalnog poslovanja. Radni zadaci učesnika programa utvrđeni operativnim planom osposobljavanja uz rad, sprovedeni su uz kontinuirano mentorstvo, u trajanju od šest mjeseci. U periodu realizacije programa, učesnici su praktično primijenili stečena znanja, ali i usvojili nova saznanja kroz detekciju radnji u vezi sa sivom ekonomijom i neposredno po realizaciji programa, dobili potvrdu o osposobljenosti za obavljanje ovih poslova.

Učešće lica ženskog pola iznosi 56,7%, dugoročno nezaposlenih 15%, a učešće lica iz Sjevernog regiona 48,9%.

Učešće lica obuhvaćenih ovim programom u ukupnom broju učesnika mjera aktivne politike zapošljavanja iznosi 4,8%.

Učešće sredstava utrošenih za realizaciju programa “Stop sivoj ekonomiji” u ukupno utrošenim sredstvima za realizaciju programa aktivne politike zapošljavanja, u izvještajnom periodu, iznosi 19,5%.

Pilot program podrške teže zapošljivim licima u pripremi i aktiviranju na tržištu rada “Osnaži me i uspješću”

Zavod za zapošljavanje je u 2018. godini u saradnji s agencijama za zapošljavanje, realizovao Pilot program podrške teže zapošljivim licima u pripremi i aktiviranju na tržištu rada “Osnaži me i uspješću”. Program je kreiran na bazi nacionalnih i evropskih smjernica i preporuka, u cilju pružanja podrške teže zapošljivim licima, prioritetno ženama bivšim korisnicama naknade po osnovu rođenja troje i više djece i korisnicima materijalnog obezbjeđenja porodice, u pripremi i aktiviranju na tržištu rada.

Programom je obuhvaćeno 925 teže zapošljivih lica, od kojih 538 žena bivših korisnica naknade po osnovu rođenja troje i više djece, 185 korisnika materijalnog obezbjeđenja porodice i 202 ostala teže zapošljiva nezaposlena lica.

U ukupnom broju učesnika programa lica ženskog pola učestvuju sa 95,7%, starija od 50 godina 37,6%, lica do 30 godina 4,1%, dok učešće dugoročno nezaposlenih lica iznosi 22,2%. Posmatrano po nivoima obrazovanja, najviše je učesnika III i IV nivoa – 57,5%, sa završenom osnovnom školom – 39,8% i VII nivoa obrazovanja – 2,7 %. Oko 48% učesnika ovog programa su lica iz opština Sjevernog regiona.

Prvi dio programa realizovan je za 925 učesnika u trajanju od jednog mjeseca. Ovaj dio programa imao je za cilj psiho-socijalno osnaživanje usmjereno ka jačanju kapaciteta ličnog i profesionalnog razvoja, u procesu boljeg pozicioniranja na tržištu rada. Učesnicima je obezbijedena podrška kako bi se podigao nivo samopouzdanja, povećala motivacija za zapošljavanje, pomoglo u definisanju profesionalnih ciljeva, povećale radne i socijalne vještine.

Izvođači programa su za 476 učesnika identifikovali prepreke u zapošljavanju i sačinili prijedloge za njihovo prevazilaženje. Tako su za uključivanje u programe obrazovanja i osposobljavanja predložili 134 učesnika, programe profesionalne rehabilitacije 137, a programe samozapošljavanja 67 učesnika. Pored navedenih, za uključivanje u programe javnog rada predloženo je 38 učesnika, program funkcionalnog opismenjavanja 10, dok je za ostale učesnike prepoznata potreba uključivanja u programe podrške u definisanju profesionalnih ciljeva u dužem trajanju. Tokom trajanja ovog dijela programa devet učesnika je napustilo program.

Izvođači programa su procijenili da 449 učesnika posjeduje znanja i vještine koje ih čine konkurentnim na tržištu rada. Ovim licima je tokom trajanja drugog dijela programa pružana neposredna pomoć u nalaženju zaposlenja, unapređenjem specifičnih vještina potrebnih za traženje posla i uključivanje na tržište rada. U izvještajnom periodu, uz podršku izvođača programa, zaposleno je 39 lica, od kojih 5 i uz finansijsku podršku Zavoda.

Učešće lica obuhvaćenih ovim programom u ukupnom broju učesnika mjera aktivne politike zapošljavanja, u izvještajnom periodu iznosi 24,7%.

Učešće sredstava utrošenih za realizaciju ovog programa u ukupno utrošenim sredstvima za realizaciju programa aktivne politike zapošljavanja, u izvještajnom periodu, iznosi 8,3%.

Za vrijeme trajanja prvog dijela programa učesnici su koristili pravo na novčanu pomoć. Učešće sredstava utrošenih po ovom osnovu, u ukupno utrošenim sredstvima za ovu namjenu, u izvještajnom periodu, iznosi 38,6%.

VII POGLAVLJE

**ERASMUS+ PROJEKTI
U OBRAZOVANJU ODRASLIH:
NACIONALNI KOORDINATOR
ZA SPROVOĐENJE EVROPSKE
AGENDE ZA UČENJE ODRASLIH
I EPALE NACIONALNA SLUŽBA
PODRŠKE ZA CRNU GORU**

Ovo proglašuje ima za cilj još jedan vid promocije i ukazivanja na značaj projekata za nacionalnu razvojnu politiku obrazovanja odraslih. S obzirom na to da Zakonom o budžetu Crne Gore obrazovanje odraslih nije izdvojeno kao posebna budžetska stavka, EU fondovi predstavljaju važan izvor finansiranja i sredstvo su snažne promocije značaja obrazovanja odraslih za društveno-ekonomski razvoj.

Nacionalni koordinator za implementaciju Evropske Agende za učenje odraslih, Radni plan: Crna Gora

Projekat Nacionalni koordinator za implementaciju Evropske Agende za učenje odraslih, Radni plan: Crna Gora, počeo se realizovati u Crnoj Gori od 1. novembra 2015. godine. Prvim dvogodišnjim ciklusom koordinirao je Centar za stručno obrazovanje. Od novembra 2017. godine projektom koordinira Ministarstvo prosvjete. Projekat se kofinansira iz EU fondova u okviru programa Erasmus+, putem Izvršne agencije za obrazovanje, audiovizualnu djelatnost i kulturu (EACEA)²⁷.

U dosadašnjoj realizaciji projekta u Crnoj Gori uspostavljena je prva platforma o obrazovanju odraslih www.obrazovanjeodraslih.me, na kojoj se mogu pronaći aktuelnosti u ovoj oblasti, akteri sistema kreiranja, razvoja i implementacije politike obrazovanja odraslih.

U okviru projekta objavljena je prva komparativna analiza nacionalnih strateških pravaca razvoja sistema obrazovanja odraslih s evropskim smjernicama u ovoj oblasti Društvo znanja - Ideal kojem se teži²⁸, čiji je autor Gordana Bošković, koja je imala ulogu nacionalnog koordinatora.

Osim navedenog dokumenta pripremljen je i „Vodič kroz sistem neformalnog obrazovanja²⁹, koji predstavlja prvi dokument koji pruža informacije opštoj javnosti o ustanovama za obrazovanje odraslih po opštinama, programima koji se realizuju, načinu sticanja nacionalnih stručnih kvalifikacija i ključnih kompetencija i sl. Tokom 2019. godine biće objavljena ažurirana verzija ovog vodiča koja će biti dostavljena lokalnim biroima rada. Vodič će biti preveden na engleski i albanski jezik.

Ekspertska grupa, sastavljena od 11 članova iz različitih ustanova sistema pripremila je izvještaj Analiza sistema obrazovanja odraslih u Crnoj Gori³⁰, koji predstavlja svojevrsan prikaz ove oblasti posmatrano iz ugla brojnih institucija Vladinog i nevladinog sektora. Ovaj dokument preveden je na engleski jezik i na bazi datih preporuka trenutno se radi izvještaj za 2018. godinu.

U nastavku realizacije projektnih aktivnosti planira se značajan kvalitativni napredak obrazovanja odraslih u smislu stavljanja nacionalnog fokusa na ovaj segment obrazovne politike kao značajnog resursa za društveno-ekonomski rast i razvoj. Stoga, ocjenjuje se da je projektna podrška imala do sada posebno značajnu ulogu u promociji i razvoju nacionalnog sistema obrazovanja odraslih.

27 https://eacea.ec.europa.eu/homepage_en

28 <https://ec.europa.eu/epale/en/node/42433>

29 <https://ec.europa.eu/epale/en/node/29730>

30 <https://ec.europa.eu/epale/en/node/42361>

EPALE Nacionalna služba podrške za Crnu Goru

EPALE³¹ je Elektronska platforma za učenje odraslih u Evropi, uspostavljena 2014. godine. Projekat se takođe kofinansira iz EU fondova u okviru programa Erasmus+, putem Izvršne agencije za obrazovanje, audiovizualnu djelatnost i kulturu.

Na EPAL platformi registrovano je preko 50.000 korisnika i predstavljeni su sistemi obrazovanja odraslih iz 36 zemalja, uz prevod na 24 evropska jezika. U suštini, EPAL je nova višejezička zajednica profesionalaca iz oblasti obrazovanja odraslih, namijenjena prevashodno akterima kreiranja i sprovođenja politike obrazovanja odraslih, nastavnicima/trenerima/instruktorima, akademskim profesorima i drugim stručnjacima koji rade u oblasti obrazovanja odraslih.

Crna Gora je postala dio EPAL zajednice 2016. godine, kada je započela i niz aktivnosti na planu saradnje s Evropskom komisijom u cilju unapređenja nacionalne politike obrazovanja odraslih i njenog povezivanja s politikama i praksama drugih zemalja. Shodno navedenom, od januara 2016. godine Crna Gora je potpisnica Ugovora s Izvršnom agencijom za obrazovanje, audiovizuelnu djelatnost i kulturu (EACEA) o realizaciji projekta EPAL Nacionalna služba podrške za Crnu Goru, a ulogu EPAL Nacionalne službe podrške u Crnoj Gori ima Centar za stručno obrazovanje.

Crna Gora je započela 1. januara 2019. godine novi dvogodišnji EPAL ciklus. U okviru do sada sprovedena dva ciklusa EPAL projekta, realizovan je veliki broj aktivnosti koje su značajno doprinijele promociji cjeloživotnog učenja u Crnoj Gori potencirajući značaj adekvatnog pristupa odraslim polaznicima i korišćenja različitih resursa za učenje.

Značajnu podršku Nacionalnoj službi dali su EPAL ambasadori, koji su ostvarili značajne rezultate na planu promocije i doprinosa sadržaju same platforme. Do 2019. godine 12 EPAL ambasadora širom Crne Gore sprovodilo je EPAL aktivnosti upoznavajući stručnu javnost s benefitima ove platforme. Zahvaljujući prije svega radu EPAL ambasadora, Crna Gora je u samom vrhu evropskih zemalja u pogledu doprinosa sadržajima EPAL platforme. Od 2019. godine angažovano je šest EPAL ambasadora.

U okviru EPAL projekta objavljene su prve publikacije u obrazovanju odraslih koje se odnose na predstavljanje sistema obrazovanja odraslih, istraživačke analize, didaktičke smjernice za nastavnike i sl.

EPAL projekat podržao je izdavanje prve publikacije Obrazovanje odraslih u Crnoj Gori i međunarodnim okvirima³² na crnogorskom i engleskom jeziku, u kojoj se mogu pronaći važne informacije o obrazovanju odraslih u Crnoj Gori i na evropskom nivou.

Putem EPAL projekta pružena je značajna podrška nastavnicima kroz:

- Osnivanje tri strukovna udruženja nastavnika (turizam, mašinstvo i saobraćaj, informatika)
- Sprovođenje istraživanja o obrazovnim potrebama nastavnika u srednjim stručnim i mješovitim školama kao i onih koji rade u licenciranim ustanovama za obrazovanje odraslih. Istraživanje je publikovano, a publikacija je prevedena i na engleski jezik³³. Na bazi rezultata ovog istraživanja tokom 2018. godine realizovano je 18 obuka za preko 300 nastavnika i date su smjernice za izmjenu Kataloga stručnog usavršavanja nastavnika.

31 <https://ec.europa.eu/epale/en>

32 <https://ec.europa.eu/epale/en/node/27114>

33 <https://ec.europa.eu/epale/en/resource-centre/content/research-needs-professional-development-vet-teachers-and-adult-educators>

- Izdavanje andragoških priručnika za nastavnike koji realizuju program osnovne škole za odrasle. Priručnici su rađeni na bazi prilagođenih predmetnih programa osnovne škole za odrasle i predstavljaju andragošku, didaktičko-metodičku podršku nastavnicima za rad s odraslim polaznicima. Priručnici su objavljeni kroz 7 zbirki i predstavljaju svojevrsan vid podrške nastavnicima u cilju lakše i kvalitetnije realizacije predmetnih sadržaja³⁴.

U okviru EPALE projekta uspostavljena je informaciona baza o sistemu obrazovanja odraslih, koja predstavlja proširenje jedinstvenog informacionog sistema Ministarstva prosvjete (MEIS). Licencirani organizatori obrazovanja odraslih u obavezi su da redovno unose podatke o programima obrazovanja koje realizuju, polaznicima, nastavnom kadru, izdatim sertifikatima/potvrdama, rezultatima praćenja polaznika nakon završetka obuke i sl.

Prepoznajući značaj uloge nevladinih organizacija u podizanju svijesti građana o važnosti cjeloživotnog učenja i jačanju kulturne svijesti i izražavanja EPALE projekat je podržao i kreiranje prve publikacije Obrazovanje odraslih u Crnoj Gori - Uloga nevladinih organizacija³⁵. U publikaciji je svoje aktivnosti u oblasti obrazovanja odraslih predstavilo preko 30 nevladinih organizacija.

EPALE projekat je doprinio jačanju međunarodnih veza, kroz uspostavljanje prakse održavanja regionalnih EPALE konferencija uz partnersku saradnju zemalja – Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Srbije, Hrvatske i Slovenije, zatim stručnom usavršavanju zaposlenih kroz učešće na profesionalnim skupovima na evropskom nivou i sl.

Kroz brojne aktivnosti, događaje, medijske promocije, promocije na društvenim mrežama i sl. EPALE projekat je doprinio promociji platforme³⁶ koja je jedinstveni resurs za učenje svim stručnjacima iz oblasti obrazovanja odraslih, kao i promociji sistema obrazovanja odraslih na nacionalnom i evropskom nivou.

Platforma sama po sebi predstavlja značajan izvor informacija, koje stručnjaci iz oblasti obrazovanja odraslih mogu koristiti u svom svakodnevnom radu, informišući se o posljednjim aktuelnostima i dešavanjima u obrazovanju odraslih, o zemljama učesnicama i njihovim obrazovnim sistemima, zahtjevima za projektno partnerstvo, kreiranje zajednica u području prakse i sl.

Na platformi se mogu pronaći teme koje su namijenjene za:

- Podršku onima koji uče kroz prikaz ključnih oblasti kao što su barijere u učenju, imigranti, starija lica, lica sa invaliditetom, socijalna inkluzija, potvrđivanje prethodnog učenja i sl.
- Razvoj sredine za učenje gdje korisnici platforme mogu pronaći sadržaje u okviru oblasti koje se odnose na učenje u zajednici, E-učenje, učenje u zatvorima, neformalno i informalno učenje, škole koje pružaju drugu priliku za učenje, učenje na radnom mjestu.
- Razvoj životnih vještina u okviru čega se korisnicima daje prostor za unapređenje kompetencija u oblasti finansijske pismenosti, stranih jezika, kulturnog obrazovanja, osnovnih vještina, preduzetništva, zdravstvene pismenosti.

34 Crnogorski jezik: <https://ec.europa.eu/epale/hr/node/88284>

Engleski jezik i Ruski jezik: <https://ec.europa.eu/epale/hr/node/88285>

Istorija i Poznavanje društva: <https://ec.europa.eu/epale/hr/node/88286>

Muzička kultura i Likovna kultura: <https://ec.europa.eu/epale/hr/node/88285>

Matematika i Informatika: <https://ec.europa.eu/epale/hr/node/88287>

Izborni predmeti: <https://ec.europa.eu/epale/hr/node/88290>

Geografija, Priroda, Biologija, Fizika i Hemija: <https://ec.europa.eu/epale/hr/node/88291>

35 <https://ec.europa.eu/epale/en/node/87857>

36 <https://ec.europa.eu/epale/en>

- Dodatno informisanje o politikama u oblasti obrazovanja odraslih prevashodno imajući na umu evropske politike, projekte i finansiranje, nacionalne i regionalne politike i njihovo finansiranje kao i najbolje prakse u oblasti istraživanja i vrednovanja koje značajno mogu doprinijeti profesionalnom razvoju korisnika platforme.
- Unapređenje kvaliteta u oblasti obrazovanja odraslih kroz teme u vezi s mjerenjem uticaja, profesionalnim razvojem, akreditacijom ustanova za obrazovanje odraslih, osiguranjem kvaliteta, profesionalnim informisanjem i savjetovanjem, metodama podučavanja i sl. Koje takođe mogu bitno uticati na profesionalni razvoj stručnjaka iz oblasti obrazovanja odraslih.

U narednom periodu Centar za stručno obrazovanje će u okviru EPALE projekta nastaviti aktivnosti kojima se realizuju ciljevi iz Plana obrazovanja odraslih (2019-2022). Plan je usvojen krajem 2018. godine i u velikoj mjeri oslanja se na ključna evropska dokumenta iz ove oblasti. U nastavku realizacije projekta radiće se na dodatnoj promociji obrazovanja odraslih i EPALE platforme putem EPALE namjenskog filma, organizovanja nacionalnih i regionalnih konferencija i drugih edukativnih događaja. Organizovaće se regionalne andragoške obuke predstavnika stejkholdera iz Crne Gore i Bosne i Hercegovine.

U cilju uspostavljanja standarda i procedura za sticanje zvanja trenera u oblasti obrazovanja pripremiće se dokument kojim će se propisati procedure kako se stiče navedeno zvanje.

Tokom 2020. godine planirana je izrada priručnika za internu evaluaciju u ustanovama za obrazovanje odraslih.

Poseban akcenat staviće se na regionalnu saradnju i uspostavljanje čvršćih veza na polju obrazovanja odraslih među institucijama koje se bave politikom razvoja i implementacije ovog sistema.

